

NYILATKOZAT

Alulírott HORVÁK SEBESTYÉN büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 20²⁴ év április hónap 19 nap

hallgató aláírása

Budapesti Gazdasági Egyetem

Külkereskedelmi Kar

SZAKDOLGOZAT

Hornyák Sebestyén

Nappali

Nemzetközi Gazdálkodás

Üzleti Intelligencia és Döntések

Budapesti Gazdasági Egyetem
Külkereskedelmi Kar

**A magyarországi dohánypiac
átalakulása**

Belső konzulens: Dr. Gáspár Tamás

Külső konzulens: Móricz Ákos

Hornyák Sebestyén

Nappali

Nemzetközi Gazdálkodás

Üzleti Intelligencia és Döntések

2024

Tartalomjegyzék

1.	BEVEZETŐ.....	5
1.1.	A kutatási téma aktualitása és relevanciája	5
1.2.	Szakirodalmi áttekintés, módszerek ismertetése	7
2.	A DOHÁNY	8
2.1.	Felfedezése	8
2.2.	Nikotin.....	10
2.3.	Függőség, vagy rossz szokás?	11
2.4.	Dohányzás Európában: tendenciák, kockázatok, nemdohányzók védelme	13
2.5.	A dohány mezőgazdasága és ipara	14
2.6.	Dohánypiaci résztvevők	16
2.7.	Adózási rendszer	17
2.8.	Feketekereskedelem	19
3.	DOHÁNYTERMÉKEK	20
3.1.	Hagyományos dohánytermékek	20
3.1.1.	Cigaretta	21
3.1.2.	Szivar és szivarka.....	23
3.1.3.	Finomra vágott fogyasztási dohány	25
3.2.	Egyéb dohánytermékek	26
3.2.1.	Elektronikus cigaretta	27
3.2.1.1.	Legális elektronikus cigaretta	27
3.2.1.2.	Illegális elektronikus cigaretták	28
3.2.2.	Hevített dohánytermékek	29
3.2.3.	Dohányzást helyettesítő nikotintartalmú termékek, illetve a füst nélküli dohánytermékek.	31
4.	FÜSTMENTES JÖVŐ ÉS GAZDASÁGI ÁTÁLLÁS	33
4.1.	A dohánytermékek társadalmi és gazdasági fontossága	33
4.2.	Ártalomcsökkentett esettanulmány: a „Swedish Experience”	34
4.3.	Magyarországi kilátások a füstmentességre	35

4.4.	A globális dohányipar visszásságai	37
5.	KUTATÁS	39
5.1.	A kutatás folyamata	39
5.2.	Az interjú feldolgozása.....	39
5.2.1.	A dohányfogyasztás trendjei	39
5.2.2.	A dohányiparral szembeni elvárások	40
5.2.3.	A dohányzás motivációi és marketing hatásai	41
5.2.4.	A dohányipar és a dohányzás jövője és kilátásai	42
5.3.	Következtetések levonása.....	42
6.	ÖSSZEGZÉS	43
7.	IRODALOMJEGYZÉK	46

1. BEVEZETŐ

1.1. A kutatási téma aktualitása és relevanciája

Az emberiség története során szorosan kapcsolódott a füstökhöz. Elég csak a kezdetben biztonságot jelentő tűzre gondolni; a füstölőre, amely „elűzte” a gonosz szellemeket; illatot biztosító füstre; a tömjénre, amelyet Jézus Krisztusnak is ajándékba vittek születésére a napkeleti bölcsek; a füstre, ami jelrendszert jelentett az indiánoknak; amely az atomreaktorok kéményéből száll ki. Nem lehet elvitatni, hogy amióta az ember él, azóta kíséri őt a füst valamilyen formában, viszont a legszámottevőbb megjelenése, az az egyén által elszívott cigarettákból, dohánytermékekből származik.

A dohány megjelenése óta számos alkalommal formálódott. Kitért a „csak az ember örömeinek” szolgáló fogyasztási cikkből és egy egészen egyedülálló terméké vált, amely a legtöbb állam egyik legnagyobb jövedéki adó forrása. Nem hiába, a teljes betiltását nem lehetséges egyik napról a másikra véghezvinni, mivel azt nemcsak az egyszerű dohányfogyasztók éreznék meg, hanem a betiltását kezdeményező országok is. A hagyományos cigarettákat lassanként igyekeznek más, alternatív dohánytermékekkel felváltani, elég csak az elektromos cigarettára, a Heated Tobacco Product (hevített dohánytermék, HTP), vagy a jelenkor nagy népszerűségének örvendő, fiatalok körében elterjedt nikotinpárnákra gondolni. A kérdés az, hogy ezek a termékek képesek-e a XX. század egyik legkultikusabb tárgyát felváltani, amelyet majdnem minden hollywoodi színész és rendező a filmvászonra vitt, és ezzel imázst teremtett köré.

Az Európai Bizottság egyik legnagyobb célkitűzése, hogy visszaszorítsa a dohányfüst kibocsátást, mivel a másodlagos dohányfüst (dohányzók által kilélegzett füst) belégzése, a nem dohányzók egészségét nagyban károsítja. Tervük az, hogy 2040-ig az Unió teljes lakossága kevesebb, mint 5%-a dohányozzon, ezzel visszaszorítsák a dohányzáshoz visszavezethető betegségek számát, és megőrizték Európában a levegő tisztaságát (Európai Unió, 2009).

A kilélegzett dohányfüstben olyan anyagok találhatóak, mint az arzén, formaldehid, nikkel vegyületek, amelyek az élővilágra károsan, mérgezően hatnak, valamint daganatos betegségeket idézhetnek elő (Európai Bizottság, é.n.). Ebből kifolyólag nemcsak az Európai Unió felelőssége, hanem minden egyes állam feladata a természet védelme, valamint az is, hogy egy élhetőbb környezetet teremtsen minden egyes polgára számára. Emiatt is kulcsfontosságú, hogy a hagyományos dohányzást mérsékeljük

és a lehető legeredményesebben lépünk fel a dohányzással szemben.

Mindemellett hogy a léghórt, úgy a talajt és a vizet is szennyezi a dohányzás. A nem megfelelően kidobott cigarettacsikkek egyes gyártóknál műanyagszálas szűrővel vannak ellátva, így lebomlási idejük akár 10 év is lehet (Novotny & Slaughter, 2014).

Jelen szakdolgozatom célja, hogy megvizsgáljam a magyarországi dohányfogyasztás összetettségét, magát a nemzetközi és a magyar piacot. Magyarország képes lesz-e visszaszorítani a dohányfüst kibocsátást, valamint azt, hogy az ország aktív dohányosai valóban áttérnek-e alternatív dohányeszközökre, van-e hajlandóság bennük áttérni a közjó érdekében.

A szakdolgozatom témája az eltöltött szakmai gyakorlatom alatt fogalmazódott meg. Az Országos Dohányboltellátó Kft-nél végzett munkám során merült fel bennem a kérdés, hogy mindezen intézkedések ellenére képes lesz-e az ország fejlődni egy fenntarthatóbb környezetért, egyáltalán elkezdődött-e átalakulni a magyar dohányzó társadalom? Itthon nagy hagyománya van a dohányzásnak, elég csak sokak napindító szeánszára (egy csésze kávé és egy szál cigaretta), a szórakozóhelyek kültereire, parkok, ligetek dohányosaira gondolni. Vajon elindult-e már valamilyen hajlandóság, legalább a fiatalabb generációban, hogy felhagyjon ezzel az élvezettel, vagy legalábbis egy másik alternatív eszközt kipróbál-e, a közjó érdekében?

Tehát összegezve, a szakdolgozat kutatási kérdései a következők: Magyarország jó úton halad-e, hogy csökkentse a dohányfogyasztást és a dohányfüst kibocsátást? Milyen lehetőségekkel lehet elérni a csökkenést? Hazánkban és globálisan is megszüntethető-e a dohányzás? Vannak-e alternatívák, amelyekkel kiválthatóak a hagyományos dohánytermékek?

Az a meglátásom, hipotézisem, hogy már van változás Magyarországon, de nincsen erre egy összefoglaló tanulmány. Természetesen az „öreg motorosok”, akik még a Marlborot, Camelt, vagy egy magyar klasszikust is említve a Sopianae-t szívják, nehezen térnek át új, más hatású termékekre, mivel ők már mind márkahűek. Ezzel ellentétben, a fiatalabb generáció fogékony az új termékekre, ezt a felvetést a környezetemben tapasztalom leginkább, mivel a közvetlen baráti társaságomban, családomban a dohányosok mind áttértek alternatív dohányeszközökre, és ők mindannyian inkább megszokásból, élményből dohányoznak, mintsem termékűség alapján. A dohányzás nem szüntethető meg, mivel számtalan ember dolgozik a termőföldeken, a gyárakban, valamint a logisztikában a dohány miatt, így munkahelyteremtő hatása miatt megszűnni nem szűnhet meg. Az alternatív dohánytermékek pedig képesek lesznek és képesnek kell

lenniük felváltani a hagyományos dohánytermékeket.

1.2. Szakirodalmi áttekintés, módszerek ismertetése

Nem születik manapság elég és legfőbbképpen átfogó tanulmány a dohányfogyasztásról és annak szokásairól, pedig a fejlett államok döntéshozói szeretnék mérsékelni a dohány használatát és annak népszerűségét. Ennek egyértelmű jele például, hogy 2012-ben az Európai Bizottság szabályozta a cigarettás dobozok felületeit, amelyeken 75%-ban kellett látszódnia az egészségügyi figyelmeztetéseknek. A jogalkotók felvetnek egy problémát és válaszokat keresnek rá, iránymutatást adnak, viszont nem gondoskodnak kellőképpen alternatívákról. Az 1990-es évek végétől az Egyesült Államokban és szerte az egész világon, nagy közfelháborodást keltett, hogy a dohánypiaci résztvevők nem teljesítették a fogyasztóvédelmi előírásokat és az esetleges kockázatokra nem hívták fel a fogyasztók figyelmét (USA v. Philip Morris, Inc., 1999). Ezeknek a felháborodásoknak és az elvesztett pereknek köszönhetően a dohányvállalatok összességében más opciók után kezdett el kutatni, és nagy hangsúlyt próbált fektetni a fogyasztóvédelemre. Kutatásaik első eredménye volt az új típusú szűrőberendezések bevezetése a cigarettákba, új gyártási mechanikák a gyárakban, és később az alternatív dohányeszközök feltalálásai. Látnunk kell, hogy minden rossz ómen ellenére is az alkohol után a dohányzás az emberek legkedveltebb legális élvezeti cikke. A cégek próbálnak a jognak megfelelően változtatni, opciókat biztosítani a fogyasztóiknak, viszont mindezek mellett kétséges, hogy valóban eredményesek-e a megszorítások és a tervezetek a jogalkotóktól.

Ennek megfelelően strukturált ez a dolgozat. Elengedhetetlen megismerni a dohány történetét, mivel ennek tudatában nehéz lenne bármilyen következtetést is levonni. A múltnak hibáiból való tanulás hatványozottan igaz a dohányiparra. Érdemes a jelenlegi helyzetét is megismerni a dohánynak, milyen szankciók érik a dohánykereskedőket, a fogyasztókat az Unió területén és leginkább Magyarországon. Meg kell ismerni, hogy milyen innovációkkal tudnak ezekre válaszolni a cégek, hogy megfeleljenek az előírásoknak, de emellett megtartsák profitabilitásukat, és az igényeket is kielégítsék. Alternatívák utáni kutatás és azoknak a népszerűségét elérni, röviden és tömören.

Kvalitatív kutatási módszert, mélyinterjút alkalmazok kutatási módszeremnek. Egy olyan személlyel készítem ezt el, aki ismeri a dohánypiacot, van információja arról, hogy mekkora is a hajlandóság itthon az átállásra, a cigaretta letételére és a fogyasztók más,

alternatív dohányeszközökre való „áttérítésére”, beszél arról, hogy más országokban sikerült-e lépéseket tenni annak érdekében, hogy a füstszennyezést mérsékeljék, vagy akár teljesen vissza is szorítsák, hogy ezzel egy új, füstmentes korszakot teremtsenek.

Az interjún kívül a hipotézis alátámasztására szöveges forrásokat használok. A szakirodalomban olyan kutatások is vannak, amelyek reprezentatívak és a közelmúltban készültek el, ilyen például a Századvég Konjunktúrakutató Zrt. kutatása, hogy Magyarországon hogyan állnak az emberek az alternatív dohányeszközökhöz, van-e átalakulás a dohányfogyasztási szokásokban. Az utóbbi években az európai tagállamok különbözőképpen igyekeztek elérni a dohányfogyasztás csökkenését. Két példát is bemutatva szeretném igazolni, hogy elérhető a füstmentesség és a dohányzás csökkentése, viszont a tudatosságra való nevelés nélkül egyik-másik sem lehetséges, sőt mint mindennek, ezeknek a módszereknek is megvannak a hátrányai is. Mivel írott, nyomtatott formában kevés tanulmány jelenik meg, és a statisztikákat, cikkeket, kutatásokat a kutatóintézetek online publikálják, így a feldolgozott irodalom nagyobb részét ezek a források adják. Ezek az adatok leginkább az Európai Unió által kiadott, vagy benne társalkotóként részt vett, valamint hazai adatelemző és statisztikai cégek munkái, mivel ezekből az intézményekből mérhetőek az adatok, és reprezentatívak kutatások.

A diplomamunkában bemutatom a Magyarországon jelenleg forgalmazható dohánytermékeket, a dohánypiac összetételét, a legnagyobb vállalatokat, valamint a dohány által teremtett munkaerőpiacot és lehetséges forgatókönyveket, melyekkel fel lehet venni a harcot a hagyományos dohánytermékekkel szemben.

2. A DOHÁNY

2.1. Felfedezése

A dohányzás az ember egyik legrégebben használt élvezeti cikke. Kezdetben primitív eszközökkel, kézzel faragott füstölő kanalakkal, edényekbe, vályogba tett illatos növények égetésével szívott füsttel élénkítették magukat az emberek. Természetesen, ezek a füstök többnyire bódult állapotot váltott ki a használókban, ezért is volt, hogy egy ilyen alkalomkor többen összegyűltek és társaságban élvezték ennek hatásait. (Remethey, 1937/2016)

A közönséges dohányt, *Nicotiana tabacum*ot csak később, a konkvisztádorok ismertették meg Európában, először csak Ibérián, majd onnan indult el világhódító

hadjárata. Kolumbusz Kristóf megérkezése az Újvilágba nem csak a bolygónkról alkotott világképet reformálta meg, hanem magával a füstöléssel kialakult elképzeléseket is. Korai spanyol hódítók és hittérítők írásai szerint az új kontinensen élő őslakosok a dohány levelét szárítottan, kukorica háncaiba tekerve, vagy faragott pipákba tömködve gyűjtötták meg és rituális eszközként használták. Nem hiába, az őslakosok előszeretettel vettek részt ezeken a „misztériumokon”, ahol körbe minden jelenlévő beleszívott, majd a Nap felé fordulva, kiengedve a füstöt, sorközösséget vállalt a közösséggel és magukkal az istennel is. Ezen eseményekre csatlakoztak be a hódítók is, akik szintén nagy élvezettel szívták a dohányt, és tanulták el ennek a hasznosnak bizonyuló terméknek az elkészítését. Európába való behozataláról két elmélet tartanak számon a történészek: egyik Pane Roman barátot jelöli meg, hogy Portugáliába elsőként hozta el a dohányt; másik felvetés, hogy Francisco Hernández de Toledo természettudós kutatásai során vetette el először a dohánymagvakat, szintén az Ibériai-félszigeten, azon belül is Lisszabonban. (Remethey, 1937/2016)

Bár Spanyolországban csak kisebb körökben alkalmazták a dohányt, mint élvezeti cikk egyáltalán nem volt köztudatban a hétköznapiakban. Jean Nicot de Villemain, francia diplomata 1558-ban érkezett meg a portugál királyi udvarba, ahol megismerkedett a dohánnyal és gyógyászati felhasználásra alkalmazta. Orron keresztül, szárított, porrá őrölt dohánylevéllel gyógyította a francia királyné migrénes fejfájását és az egész udvar apraját-nagyját. Mindenesetre, szellemesnek találom, hogy Jean Nicot pontosan I. Sebestyén uralkodótól hozta el a dohányt és kezdte el terjeszteni. Előbbi érdeméért a dohányban megtalálható nikotin vegyületet éppen emiatt róla nevezték el. (Remethey, 1937/2016)

Magyarországon a dohány megjelenése feltehetően a török hódoltság idejére tehető, a XVII. századra pedig szerte az egész országban ismertté vált a pipázás. Hazánkban is többször betiltásra került a dohányzás, a vármegyék külön rendelkeztek kezdetben a pipázásról és magáról a dohány termesztéséről, majd a rendeleteket felváltották a törvények, azokat pedig ismét másik törvények, és ez így folytatódott hosszas ideig, szintén úgy, ahogyan minden más európai országban is. (Remethey, 1937/2016)

A ma is ismert cigaretta jóval később, a XIX. században jelent meg. A pipa és a szivar elődjének a szívása volt a legismertebb dohánytermék az európai kontinensen. A XVIII. század végén jelentek meg feljegyzések, hogy a spanyol királyi udvar emberei papírba tekert dohánylevelet szívtak. Könnyű előállítás, egyszerűsége, alakja és hatása miatt a cigaretta hamar letaszította a trónról a pipát, a szivart és a tubákot is és alakította ki

magának az egyeduralmat a dohánytermékek között, ami még a XXI. században is töretlen. (Remethey, 1937/2016)

A cigaretta kitört az urizált világból és az egyszerű embernek is elérhetővé vált. Az első és második világháborúban egyik legfontosabb támasza volt a katonáknak, természetesen a fegyverek mellett.

A magyar dohányipar sem kerülhette el a privatizációt, a második világháború után a gyárak a szocialista vállalati monopólium részeivé váltak. Néhány dohánymárka nem képezte a cigarettagyártó kizárólagos tulajdonát, így történt az, hogy a gyárak ugyanazt a tömegcigaretta gyártották mindenhol itthon, egy-egy kivételt képezve. (Hornyák, 2020) Ma Magyarországon két dohánygyár található: Pécsen és Sátoraljaújhelyen. Előbbi a British American Tobacco, utóbbi pedig a Continental Dohányipari Csoport tulajdona. Olyan neves termékmárkák tartoznak a két gyárhoz, mint a Sophiane, a Pannónia vagy a Hungária.

A dohányzás történelme nem írható le egyszerű tagmondatokkal. Közel 500 éves krónikája és újkori hódítása rengeteg vitát, ellenségeskedést, tiltást, rendeletet, de még háborút is kiváltott. Elég csak a XVII. századba visszamenni, ahol többször is halálbüntetéssel sújtották a dohányosokat, vagy a mai korunkra, ahol a fejlődő országokban egyre inkább tiltásokkal és törvényekkel próbálják visszaszorítani. A dohányzás mind a mai napig megosztja az emberi társadalmat, mivel sok negatív kutatás lát napvilágot a füstöléssel kapcsolatban. Viszont egy dolog nem elhanyagolható: az ember még mindig bőszen füstöl és nem igazán hajlandó ebből alábbhagyni.

2.2. Nikotin

A nikotin egy nitrogéntartalmú szerves vegyület, amely az alkaloidok családjába tartozik. Az élővilágban ezeknek a vegyületeknek többsége a növényekben található meg, másodlagos anyagcsereterméként funkcionálnak. A metabolitok (anyagcseretermékek) mind állatra, mind emberre halálosak lehetnek.

Maga a nikotin közvetlenül nem karcinogén (rákkeltő) anyag, viszont az égő cigaretta füstjében rengeteg mérgező vegyület megtalálható, amelyek már rákkeltő anyagoknak minősülnek. (Lipták, 2021). Ezen túl, elsődlegesen stimulálja az agyat, amely így közvetlenül befolyásolja az emberi test működését is. A nikotin első használata általában émelygést, hányást, szédülést és gyengeséget idézhet elő, amelyek a rendszeres használat után megszűnnek és a fogyasztóknál kellemes érzéseket váltanak ki (mivel

fokozza a dopamin termelést), mint például: stresszoldást, éhségérzet csökkenését, vércukorszint, vérnyomás és pulzus emelkedését. Emiatt is nehéz leszokni a dohányzásról, vagy más nikotin tartalmú termékek használatáról, mivel egy idő után a használó nem képes lemondani a pozitívnak látszó pszichés és testi hatásairól, valamint azért sem, mert a központi idegrendszer „jutalmazó központjára” fejt ki hatását a nikotin. Megközelítőleg 20-60 mg tömény nikotin halálos adagnak minősül az emberi szervezetnek, amely természetesen függ az egyéb élettani tényezőktől is. (Egészségvonal, 2023)

Azt viszont fontos tisztázni, hogy egy szál cigaretta az Európai Parlament és Tanács 2014/40/EU irányelve alapján maximum 1 mg nikotint tartalmazhat. Ez azt jelenti, hogy nem lehet szabad forgalomba helyezni az 1 mg-nál nagyobb mennyiségű nikotint tartalmazó cigarettákat. A halálos dózis miatt is egy doboz cigaretta általában 20 szálát tartalmazhat.

Mivel a nikotint az egyik legaddiktívabb szernek tartják, ami hasonlóan erős kötődést tud kialakítani az emberekben, mint a kábítószeresek többsége, így a gyógyászatban fel sem használják. Növényvédőszeresekben található meg még kis mennyiségben, de sehol máshol nem alkalmazzák, legfőbbképpen nem az ember egészségének a megőrzéséhez.

2.3. Függőség, vagy rossz szokás?

Ahhoz, hogy pontosan megértsük, hogy a dohányzás melyikhez tartozik, fontos tisztázni, hogy mi is az a függőség. A Cambridge Dictionary szerint a függőség képtelenség arra, hogy megálljt parancsoljon a személy valaminek a használatára, vagy valamilyen cselekvésre, amely gyakran önkárosító hatású, míg a szokás egy olyan cselekvés, amelyet sokszor, gyakran megtesz a személy, de nem alakul ki egészségtelen kötődés a cselekvő/használó és a cselekmény között.

Gyakran az emberek az addikcióikat egyszerű szokások szintjén kezelik. Ezzel próbálják magukat mentesíteni a felelősség alól, nem belátva, hogy az adott szokásuk mármár a saját egészségükre is káros. Viszont, fontos azt is kiemelni, hogy nem szabad minden embert megbélyegezni függőség címszó alatt, csak mert rágyújtott egy cigarettára. A függőséget a helyén kell kezelni és akkor beszélni róla, amikor már nem feltétlen az érzésért szívnak el egy „blázt” az emberek, hanem azért, mert az elvonási tüneteket akarják enyhíteni. (McMaster, 2006)

Michael Anthony Hamilton Russell dohánykutató professzor 1974-ben azt mondta,

hogy ha nem lenne a dohányban nikotin, akkor aligha lennének az emberek hajlamosabbak a cigarettázásra, mint a buborékfűjásra. Martin J. Jarvis, angol egészségpszichológiai professzor szerint a dohányzás krónikus, visszaeső függőséget okozó betegség, valamint, hogy a dohányzás összefügg az egyén gazdasági és társadalmi hátrányaival. (Britton, 2004) Emiatt is, a dohánytermék fogyasztók többsége nem az egészségnek a kultikus hozadéka miatt gyújt rá, hanem az érzésért, amit a nikotin ad a szervezetének.

Mindenesetre, nem nehéz rászokni a dohányzásra. Norman McMaster, ausztráliai pszichológus az *Australian Journal of Clinical Hypnotherapy and Hypnosis* c. folyóiratában közölt feltevése szerint a 10-16 éves fiatalok egy felnőtt, vagány viselkedésnek tartják a dohányzást, emiatt is próbálják ki és szoknak is rá egykönnyen. A felnőtteknél nem tapasztal ehhez hasonló indítékot. Szerinte, akik fiatal korban kezdenek rágyújtani, azok könnyebben is tudják letenni, míg azok, akik idősebb korokban kapnak rá a füstölés adta élvezetekre, azoknak a leszokásuk sokkal hosszadalmasabb és az esetleges leszokást követően a visszaesés is gyakori. Az addikció könnyebben alakul ki a dohányzást felnőttkorban elkezdő fogyasztóknál, mint a fiataloknál (2006).

Rengeteg leszokást segítő eszköz létezik manapság, elég csak a reklámokból jól ismert tapaszokra, spraykre és tablettákra gondolni, de akár orvosi segítséget is kérhetnek az emberek a leszokás érdekében. Nonprofit szervezetek sokasága igyekszik megfelelő alternatívákkal segíteni mindenkit, aki próbálkozik a leszokással; kúrákkal, meditációs gyakorlatokkal és mindennel, ami bevethető, hogy a le tudják tenni az emberek a cigarettát.

Összegezve, egyénenként lehet pontosabban megfogalmazni, hogy függőség, vagy rossz szokás a dohányzás. Addig a pontig, amíg az ember nem azért dohányzik, mert nem tud nélküle semmilyen alapvető tevékenységet elvégezni és minden probléma megoldására csak a rágyújtást találja megoldásnak, addig nem beszélhetünk függőségről. Helyén kezelve az ügyet, azért fő az elővigyázatosság, mivel erősen addiktív szer a nikotin, valamint nemcsak az egyénre árt a dohányzás, hanem a körülötte lévő emberekre is, mivel a dohány füstje rengeteg káros anyagot tartalmaz.

2.4. Dohányzás Európában: tendenciák, kockázatok, nemdohányzók védelme

Az Eurostat 2019 novemberében közölt felmérései szerint, az EU 15 évet betöltött és afölötti lakosságának 18,4%-a dohányzik, és ebből majdnem ~6%-a naponta több mint 20 cigarettát is elszív. Ezek a számok csak a napi szinten dohányzók adatai. Az Európai Unió lakossága 2020 januárjában 448 millió fő volt, amiből könnyen ki lehet számolni, hogy több mint 82 millió ember dohányzott napi szinten a felmérés időszakában. Összehasonlításképpen, 2014-ben a 2019-es méréshez hasonlóan készítették el vizsgálatukat az Eurostatnál és az eltelt 5 évben fél százalékkal csökkent a dohányosok száma 2014-hez képest, míg Magyarországon ~26%-ról, 19%-ra csökkent a napi dohányzók száma. (Eurostat, Daily smokers of cigarettes by sex, age and educational attainment level, 2022) Ebben van előrelépés hazánkban, hogy már kevesebb cigarettát fogyasztanak egy nap alatt és valamennyivel kevesebben is dohányoznak napi szinten, viszont minden dohányzási szokást nézve a rendszertelenül dohányzókkal kiegészítve a napi szinten dohányzókat, a lakosság 25%-a dohányzik, amellyel a harmadik helyen áll az ország, dohányzók tekintetében. (Bello, 2023)

Az adatokból látva kevesebben dohányoznak manapság az Unióban, de még mindig nem a célkitűzéseknek megfelelően alakul a helyzet. Bár hazánkban eredményes csökkenést lehet leszűrni a felmérésekből, viszont még mindig a vezető daganatos megbetegedés itthon a tüdőrák és évente megközelítőleg 7000 új esetet regisztrálnak, mortalitása pedig közel 6500 fő/év. (Pfizer, 2023) Ennek a betegségnek nemcsak a dohányosok vannak kitéve, hanem azok az emberek is, akik passzívan lélegzik be a füstöt. Mivel a dohányfüstben körülbelül 70 rákkeltő anyag megtalálható, így nemcsak tüdőrákot, hanem egyéb más megbetegedéseket is tud okozni, mind a felnőtteknél, mind a gyermekeknél, pl.: lymphoma, garat-, gégerák stb. (American Cancer Society, 2023) Viszont ezt is a helyén kell kezelni. Ki kell emelni, hogy a zárt légtérben történt dohányzás alkalmával a dohányzóval együtt tartózkodók is nagy mennyiségben lélegzik be a füstöt, így emelve a kockázatot a légúti betegségek kialakulásának. Minél közelebb tartózkodik a dohányoshoz a vele egy helyiségben lévő, annál több és nagyobb koncentrációjú füstöt lélegzik be. Viszont a légúti és szívérrendszeri megbetegedésben szenvedők nagy kockázatnak vannak kitéve a passzív dohányzás miatt. Emiatt is érzékelhetőek az utóbbi években tapasztalt korlátozások és kitiltások a közterekről a dohányzókkal szemben, mivel előidézi a légúti, szív - és érrendszeri betegségekben

szenvedők panaszait. (UCLA Health, 2010)

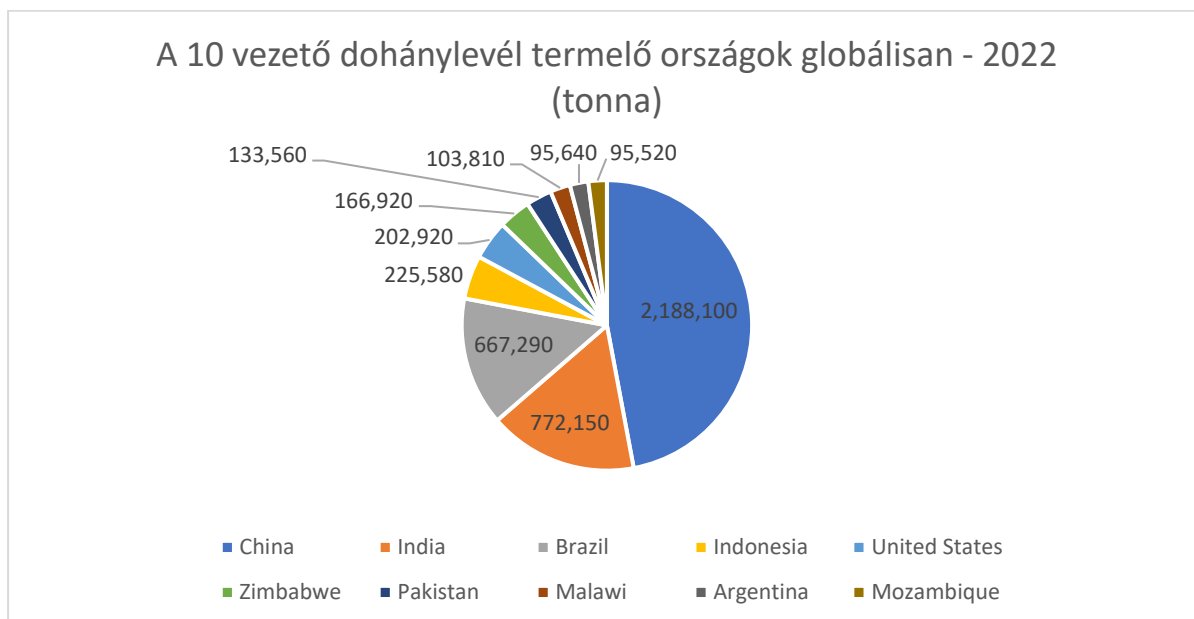
Magyarországon is törvények védik a nemdohányzók egészségét. A 1999. évi XLII. törvény rendelkezik a nemdohányzók védelméről. A törvény határozottan fogalmaz a dohánytermékek kültéri fogyasztásáról. Csak a kijelölt helyeken lehet cigarettát, vagy bármilyen más dohányterméket használni, közterületnek minősülő helyen, munkahelyen, közlekedési eszközökön, közforgalmú intézményeknél, illetve egészségügyi intézmények bejáratától számítandó 10 méteren belül a dohányzás tilos. A kijelölt helyeket az intézmény tulajdonosainak, helyi önkormányzatoknak jól olvasható és látható feliratokkal, alakzatokkal és felhívásokkal kell megneveznie. Nemcsak a dohányzókat korlátozzák, hanem a dohányzást helyettesítő nikotintartalmú termékek fogyasztóit is, például gyermekvédelmi helyeken, köznevelési intézményekben ezek használata szigorúan tilos. A rendelkezésre jogosult személyeknek fel kell hívniuk a figyelmét azoknak, akik megszegik törvényt, az azonnali abbahagyására a dohányzásnak, valamint felkérheti az intézmény, helyiség, eszköz elhagyására is. Ezeknek a felhívásoknak a figyelmen kívül hagyása miatt bírság szabható ki, minden 14. életévét már betöltött személy ellen, az alatt pedig az intézmény fegyelmi eljárást indíthat.

A törvényi előírásoknak és a WHO felmérései szerint is a dohányzás által okozott füst a legveszélyesebb az emberi egészségre. Megkülönböztetünk elsődleges dohányfüstöt, amelyet közvetlenül a dohányzó lélegzik be; másodlagos füstöt, amelyet a dohányzó környezetében lévők, a dohányzó által kilélegzett füstöt lélegzik be; valamint harmadlagos füstöt, a füstben lévő anyagok tárgyakon a dohányzást követően megtapadnak és veszélyt jelentenek, mind a dohányzó, mind a nem dohányzókra egyaránt. (Simmelweis Egyetem, é.n.)

2.5. A dohány mezőgazdasága és ipara

Míg egészségügyileg a dohányzás káros, mind a dohányzókra, mind a nem dohányzókra, addig a gazdaságra nagyon is számottevő hatást gyakorol. A termesztéstől egészen az árusításáig munkahelyeket, versenyt és értéket teremt.

A világ legnagyobb dohánytermelői Kína, India és Brazília. Kína a 2022-es évben 2,19 millió tonna dohányt termesztett, míg az utána következő két nemzet, 770-660 ezret. Ez a három ország a fő exportőre a dohányleveleknek. A főbb termesztett dohánylevél fajta a Virginia.

1. ábra

Forrás: saját szerkesztés FAO (2022) adatai alapján

Magyarországon a dohánytermőföldek többsége az északi és északkeleti régiókra szűkül, közel 3000 hektáron történik a termesztés. A hazai termőföldeken Burley és Virginia dohányt termesztnek, előbbi 15%-ban oszlik meg a dohányvertikumban és természetes szárítású, utóbbi pedig 85%-ban és mesterséges szárítású. Szárítás lényege, hogy a dohány kémiai alkotórészei bomlásnak indulnak és így vegyi anyagok szabadulnak fel. Mesterséges szárítás hő bevonásával történik forró levegővel, a természetes pedig egyszerűen levegőn történő szárítási módszer. Termelő csoportban végzi a termelést a dohánytermelők 70%-a hazánkban, ami gazdaságilag kifizetődőbb a termelőknek. Magyarország a termelt dohány harmadát tartja csak itthon, a többit exportálja Olaszországba és Lengyelországba, ahol feldolgozzák. Ez biztos piacot jelent a magyar dohánytermelésnek és a nemzetközi piacra is ki tudott jutni. Sajnos a magyarországi termelést rengeteg tényező hátráltatja. Az egyik legnagyobb probléma, hogy a dohánytermesztésben egyre kevesebben látják a jövőjüket, a fiatalok nem a mezőgazdaságban szeretnék dolgozni, valamint az évek óta tartó szárazság hazánkban. A dohányok esetében tetemes mennyiségű munkaóra szükséges, tehát munkahely teremtő célzata a dohányágazatnak számottevő. (Kenyeres, 2022)

A hazánkban működő két gyár szintén munkahelyeket teremt. A pécsi dohánygyárban közel 900 főt foglalkoztatnak (BAT Hungary, é.n.), míg Sátoraljaújhelyen

több mint 500 fő dolgozik (Continental Dohányipari Zrt., é.n.). Hazánkban a dohánytermékek elosztását az Országos Dohányboltellátó Kft. végzi. A Coface CEE Top 500 2022-es rangsora szerint az ODBE 622 főt foglalkoztatott. Magyarországon a 2012. évi CXXXIV. törvény értelmében, csak dohányboltokban forgalmazhatóak a dohánytermékek. Ma több, mint 5800 ilyen bolt, úgynevezett trafik működik. (Ron, 2023) Ezekből az adatokból látszódik, hogy a dohány rengeteg embert foglalkoztat hazánkban a munkaerőpiacon.

Nem hiába ennyire magas a foglalkoztatottság a dohányiparban, hiszen 2023-ban cigaretta, szivar, szivarka termékekből a Nemzeti Adó- és Vámhivatal felmérései szerint összesen 5850 millió darab fogyott el, míg az újtípusú hevített dohánytermékekből 3071 millió darab. Ezen felül az előző évben 3.485.680 kg fogyasztási dohány fogyott, 105.421.476 ml elektronikus cigaretta töltőfolyadék, 20.405 kg füstmentes dohánytermék és 1.443.713 kg dohányzást helyettesítő nikotintartalmú termék. (2024)

2.6. Dohánypiaci résztvevők

A dohánypiac évről évre változik és a legnagyobb vállalatok igyekeznek a versenyben az élmezőnyhöz tartozni. A résztvevőket hátráltatják a dohányzás egészségre ártalmas hatásai, a hajsza a dohányfüst mentes jövőért, az energia drágulása és a piaci résztvevők innovációi. A nagyvállalatok minden egyes szegmensét igyekeznek lefedni a piacnak, sokszor több lábon állva is, csak azért, hogy ők maguk irányíthassák a piacot. A cigarettáról való kényszeres áttérítés újabbnál újabb alternatívákat szül, és olykor kockázatot vállalnak, nemcsak az emberek, hogy egy még ismeretlen és nem teljesen tisztázott terméket fogyasszanak, hanem maguk a vállalatok is, hogy az adott termék valóban ki tudja-e elégíteni a fogyasztói társadalmat, képes-e betölteni a cigaretta által hagyott űrt, esetleg teljesen pótolva azt.

A trendek jönnek és mennek. A pipázást és szivarozást is felváltotta a cigarettázás, bár olykor-olykor újra reneszánszukat élik és pár ember rászokik az ősök által használt módszerekre, a cigaretta rovására. Az elmúlt 15 évben a dohánycégek – érezve a törvényi előírások megszorításait és az egészségügyi szervezet felszólításait – új vizekre evezve próbálják megtartani a fogyasztóikat. Az alternatívák egyike például a Heated Tobacco Product típusú dohánytermékek voltak.

A legnagyobb cégek a dohánypiacon a Philip Morris International (PMI), British

American Tobacco (BAT), Imperial Brands és a Japan Tobacco International (JTI). A PMI olyan sikeres márkákat tudhat magáénak, mint a Marlboro és az IQOS, mind a két márka vezeti a saját dohánytermék kategóriájának a listáját. 2023-ban a Marlboro 34.741 millió dollár márkavértékeléssel bír, míg az IQOS „csak” 3250 millió dollárral. (Shanmuganathan, 2023) A BAT termékportfólióját szintén klasszikus cigaretták színesítik, mint a Dunhill, Pall Mall, vagy a Rothmans. A JTI forgalmazza többek között a Camel és a Mevius, az Imperial Brands a West és Dawidoff márkákat. Az előző évben a legnagyobb árbevétellel rendelkező cégek globálisan a BAT (34,06 milliárd USD), a PMI (31,81 milliárd USD) és az Imperial Brands (21,57 milliárd USD) voltak. (Murphy & Tucker, 2023)

A nagyvállalatok több mint 100 országban vannak jelen és értékesítik termékeiket. A piacon a legkisebb mozgásra is azonnal reagálnak a résztvevők, elég csak a PMI 2014-es HTP termékére az IQOS-ra gondolni, ami után a BAT 2015-ben a iFuse névre keresztelt termékét megjelentette. Az elmúlt években újabb és újabb márkák jelentek meg a piacon, mind az elektromos cigaretta, hevített dohánytermékek és a nikotin párnák között is ezeknél a cégeknél.

Magyarországon a Philip Morris Magyarország Kft. rendelkezik a piac legnagyobb részével, több, mint 310 ezer millió Ft volt 2022-ben a cég nettó árbevétele, utánuk következik a BAT Pécsi Dohánygyár Kft. a maga közel 200 ezer millió Ft-os árbevételével, majd a JTI és az Imperial, 90-80 ezer millió Ft-tal. (Nemzeti Cégtár, é.n.)

A globális dohánypiac szerteágazó és sok esetben átláthatatlan. Nemzetközi szinten a cégek kapcsolatai pár rövid mondatban alkalmatlanok a relációk teljeskörű megismerésére és a magyarországi viszonylatot nem fedik le megfelelően. Itthon a cégek bejegyzett információiból egyértelműsíthető, hogy a Philip Morris Magyarország Kft. vezeti a hazai piacot, utánuk következik a BAT Pécsi Dohánygyár Kft., valamint az Imperial Tobacco Magyarország Kft. és a JTI Hungary Zrt.

2.7. Adózási rendszer

Az adózást az Európai Unió által hozott szabályok értelmében kell meghoznia a tagállamoknak, viszont eltérő módokon használhatják fel azt, legitimek az államoknak az adózásról hozott rendeleteik. Az adóztatás az egyik leghatékonyabb forma a dohányzás elleni harcban, mivel egy bizonyos lélektani határ után már kevesen fizetnék meg az adott termékek árát, így sokan az anyagi vonzatai miatt lemondanának a káros szenvedélyeikről,

a másik oldalon pedig nagyobb bevételt generálnak az államkasszába.

Az Unió által hozott adózási szabályok értelmében három adózási nememehetnek keresztül a dohánytermékek, ebből kettő jövedéki adónak felel meg, a harmadik pedig az általános forgalmi adó (ÁFA). Az első jövedéki adó fajta a tételes, ami nem tesz különbséget a termékek minősége között, általánosan minden adott termékre azonos mennyiségű az adó, tehát rögzített. Az ad valorem (értékfüggő) jövedéki adó, csak a dohánytermékeket figyelembe véve, növeli az olcsóbb és drágább termékek között az árkülönbséget, mivel legmagasabb gyártói vagy kiskereskedelmi árhoz van meghatározva százalékosan. (Smoke Free Partnership, 2012) Az adóztatás szempontjából minden országnak egy minimumot kell meghatároznia a jövedéki adó szinten, amelynek el kell érnie a súlyozott kiskereskedelmi átlagár legalább 60%-át. Az általános forgalmi adót az országok maguk rögzítik. Ezt az adónemet a mindenkori kormány határozza meg. A tagállamok szintjén eltérőek az adóztatási értékek, az Európai Unión belül 2023. júliusi adatai között a legmagasabb adót egy doboz cigarettára Írország vetette ki, összesen 9,30 eurót, a legalacsonyabb pedig ugyanebben az időszakban Bulgáriában volt, 1,85 euró. (Hoffer, 2023)

A fogyasztók tehát nem csak a termék előállítás költségeit fizetik meg, amikor vásárolnak ezen termékekből. Az árazásban a nagykereskedői ár, a bekerülési költségei a terméknek, a jövedéki adók és az általános forgalmi adó szerepel, tehát ez az, amit meg kell fizetnie a fogyasztóknak. (Smoke Free Partnership, 2012) Magyarországon minden dohánytermék kategória eltérő szintű adóztatáson megy keresztül. A leggyakoribb termék a 8 cm hosszúságú cigaretta. Ezerszállanként először is a 29.500 Ft-ot és a kiskereskedelmi ár 24 százalékának az összegét kell megfizetniük. Amennyiben ez az összeg 41.800 Ft/ezer darab alatt van, akkor a 41.800 Ft-ot kell megfizetniük a fogyasztóknak ezer szállanként jövedéki adó szinten, illetve ehhez még hozzáadódik az általános forgalmi adó is, ami hazánkban a jövedéki termékekre 27%. (Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2023)

Az adóztatás egy lehetséges opció a füstmentes környezet kialakítására. Ahogyan Írország is teszi, magasan tartja a jövedéki adó szintet a cigarettára és a hagyományos dohánytermékekre, így várva a potenciális kilépőket a fogyasztásból. 2019-ben 7,57 euró jövedéki adót számoltak Írországbn egy 20 szállas cigarettára (Asen, 2019) és 17% volt az összes dohányzók száma (Eurostat, Smoking of tobacco products by sex, age and country of citizenship, 2022). 2014-ben 21% volt a dohányzók száma Írországbn, míg a jövedéki adó 5,68 euró volt és a jövőben ez tovább emelkedett. (General Excise Duties, 2014) Látszólag eredményesen működhet az adók növelése a dohánytermékekre, amellyel

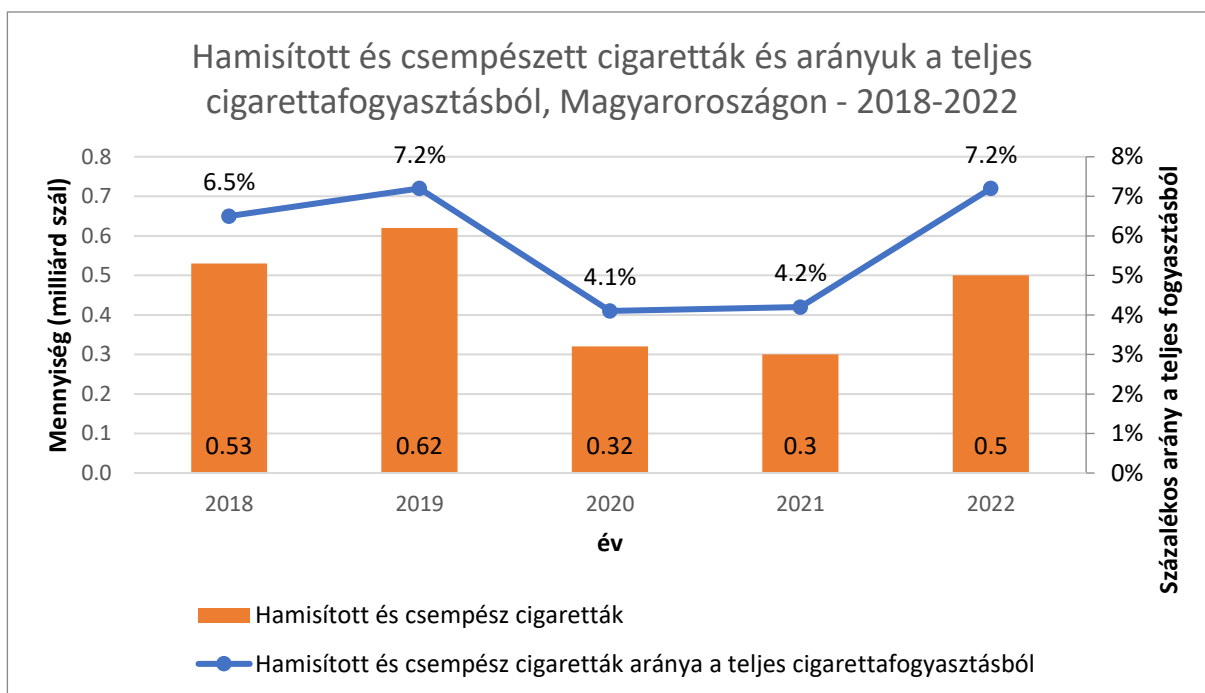
sikeresen tudják csökkenteni a fogyasztók számát. A pénz plusz motivációt tud jelenteni, viszont teljesen megszűntetni a dohányzást nem képes ez a módszer, valamint nagy hátulütője lehet ennek az, hogy megemelkedik a feketekereskedelem és adózatlanul jutnak hozzá a termékekhez a fogyasztók. Ezt igazolja a PJ Carroll & Co Ltd 2021-ben készült beszámolója, amelyben a teljes írországi dohánypiac 20%-át a feketekereskedelem tette ki, ezzel 2%-kal csökkent az állam adóbevétele a dohánytermékekből. (Deegan, 2023) Igaz, közvetlenül nem csak az adóemelések játszanak közre, viszont nem elhanyagolható az a tény, hogy 2021-ben a teljes adó egy csomag 20 szálás cigarettára 8,42 euró volt és ebben az évben 7,6%-kal nőtt meg a feketekereskedelem dohányügyileg az országban. (Michalopoulos, 2023)

2.8. Feketekereskedelem

Nagy veszélyt jelentenek magukban az ésszerűtlen tiltások és adóemelések. A hagyományos dohánytermékek gyártásának potenciális leállításával sem oldódnának meg a cigarettafogyasztással okozott problémák. Akár az észak-amerikai szesztilalomra gondolva, amikor betiltották a szeszitalok készítését és fogyasztását, hatalmas felháborodások alakultak ki, tüntetéseket szerveztek és az emberek a tiltások és fenyegetések ellenére is főztek szeszitalokat és fogyasztották is előszeretettel. A cigarettával sem lenne ez másképp.

A KPMG legfrissebb tanulmánya rámutat néhány problémára. 2022-es kutatásuk felmérte a feketekereskedelem jelenlétét az európai országokban. Magyarországon 7,2 százaléka a cigaretta fogyasztásnak a feketekereskedelemről tevődik. 2022-ig a csökkenő tendenciát mutatott az illegális cigaretta piaci jelenléte, amit alátámaszt az a tény, hogy idehaza ebben az időszakban is csökkent alapjáraton a cigarettafogyasztás, viszont 2022-től ismét növekvő pályára állt a csempészárúk fogyasztása. Ezalatt az időszak alatt a jövedéki adó növekedett a cigarettára, 2020. január 1-től 20.500 Ft/ezerdarab volt a tételes, 23% a kiskereskedelmi árhoz mért százalékos jövedéki adó, ezek összegének a minimuma 33.500 Ft/ezerdarab volt. 2022-ben az utolsó emelés december 6-án történt, amikor a tételes 27.800 Ft/ezerdarab, a százalékos jövedéki adó pedig 23,5% volt, összegük minimuma pedig 40.800 Ft/ezerdarab. (Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2023) 2022-ben összesen félmilliárd illegális cigarettát fogyasztottak hazánkban, ami a teljes fogyasztás tizenötöd része. (KPMG, 2023)

2. ábra

Forrás: saját szerkesztés KPMG (2022) adatai alapján

Ebből következtethetünk arra, hogy ez a fajta emelés már rosszul érintette a fogyasztókat és emiatt fordultak inkább az illegális piac felé. Látszólag az észszerűtlen és korlátlan emelések nem feltétlen idézik elő a füstmentességet. Az emberi ravaszság sajnos nem ismer határokat, így nem tökéletes megoldás az adóemelés. Más módszert kell alkalmazniuk a döntéshozóknak annak érdekében, hogy pozitívan tudja csökkenteni a dohányfogyasztást.

3. DOHÁNYTERMÉKEK

3.1. Hagyományos dohánytermékek

Hagyományos dohányterméknek minősülnek azon termékek, amelyeket égetéssel használnak, mint például a cigaretta, szivar, szivarka, vagy éppen finomra vágott fogyasztási dohány. Ezen termékeknél az egyik végét meggyújtva, égéssel szabadítják fel a nikotint.

3.1.1. Cigaretta

A cigaretta a legkelendőbb és legkönnyebben előállítható dohánytermék a világon. A XIX. század óta használják az emberek, viszont az évtizedek során sok változáson ment keresztül: mérete, formája, alakja és összetétele is eltér az eredeti, első cigarettától. Megjelenésekor vékony papírba göngyölt dohányőrlemény volt csupán, manapság viszont törvényi előírásoknak kell megfelelnie, hogy fogyasztható lehessen. A cigaretta négy fő részből tevődik össze: a papír, a dohányőrlemény, a szűrő és a szűrőt borító papírréteg berendezésekből. Mindegyik részének megvan a saját funkciója, a papír tartja egyben az egész cigarettát és segíti az égést, a szűrő szűri meg a belélegzett füstöt és meggátolja a nagyobb mennyiségű kátrány és füst bejutását a légzőszervrendszerbe, a szűrőt borító papírréteg kapcsolja össze a szűrőt és a cigaretta többi részét, valamint a márka megnevezését is viseli, a dohányőrleményről pedig nem kell külön beszélnünk, milyen szerepet is vállal. A 2016. évi LXVIII. törvény (más néven Jövedéki törvény) cigarettát az alábbi módon határozza meg:

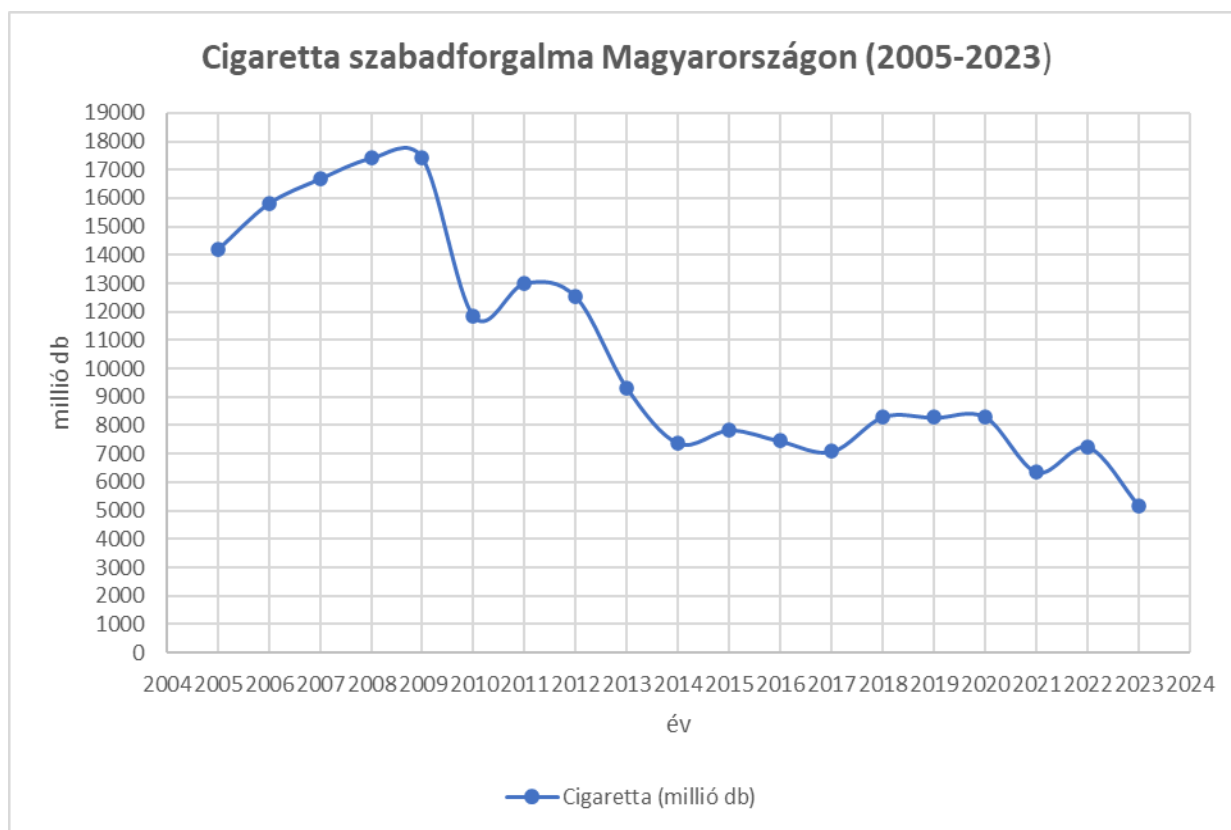
„a) a dohányrúd, amely meglévő állapotában dohányzásra alkalmas és nem minősül szivarnak, szivarkának vagy hevített terméknek,

b) a dohányrúd, amelyet egyszerű, nem ipari eljárással cigarettapapír-hüvelybe töltenek vagy cigarettapapír-lappal körbevesznek, és nem minősül hevített terméknek,

c) az olyan termék, amely teljesen vagy részben dohánytól eltérő anyagot tartalmaz, de egyébként megfelel az a) és b) pontban meghatározott kritériumoknak;”

(2016. évi LXVIII. tv., 3 §, (4), 1.)

Magyarországon a dohánytermékek közül még mindig a legnagyobb számban használt termékről beszélünk. 2005-től viszont érezhetően van változás a cigaretta fogyasztásával kapcsolatban, ez pedig köszönhető az újonnan megjelenő trendeknek és a gazdasági hatásoknak.

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024) adatai alapján

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal jövedéki termékek szabadforgalmi adatai között 2005-től láthatók a szabadforgalomba helyezett cigaretták számai. Míg a 2008-as válság időszakában emelkedett, úgy 2009-től csökkenő tendenciát mutat. Nagy valószínűséggel az Európai Unió által a dohányfüstmentes jövőért hozott intézkedések megtették a hatásukat. Az sem elhanyagolható tény, hogy ezekben az években jelentek meg az új típusú elektromos cigaretták, ami miatt elképzelhető, hogy a magyar fogyasztók egy része kipróbálta és esetlegesen átállt egy új típusú dohánytermékre. (Lichtenberg, 2017) Mindenesetre, látszik a cigaretta iránti volumen csökkenése, ami az Európai Unió által megfogalmazott irányelvben, a dohányfüst mentes jövőért való küzdelemben elismerésre méltó. Előző évben 5161 millió darab cigarettaszálat helyeztek szabadforgalomba. Magyarországon 2013-tól a 39/2013. (II. 14.) kormányrendelet írja elő, hogy a szabadforgalomba hozott cigarettáknak a főfüstje nem tartalmazhat 1 mg nikotinnál, 10 mg kátránynál és 10 mg szénmonoxidnál többet, ezeket a határértékeket az Európai Unió is megerősítette a 2014/40/EU irányelvben. Az adatokból látva – mivel a hagyományos,

égéssel járó dohánytermékek károsítják a légkört leginkább – fejlődött az ország. Viszont az előző évekhez mérten a cigaretta forgalma miatt jelentős mennyiségű árbevételről esetek el a cégek a cigaretták árusításánál, amelyet más dohánytermékeknel kellett realizálniuk. 2023-ban egy átlagos doboz cigaretta 1972 Ft-ba került. A legdrágább az egész évben a BAT VOGUE lila és kék cigarettája, 2250 Ft-tal, míg a legolcsóbb a Continental által gyártott Pannónia volt. (Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága, 2024) Ha a 2023-as évben összes forgalomba hozott 5167 millió darab cigarettát nézzük, akkor először is 285 millió darab dobozt hoztak szabadforgalomba az országban, másodsor pedig feltételezve, hogy a fogyasztók meg is vásárolták az év végéig az összes doboz cigarettát, ezt a 285 milliót az átlagos cigarettaárral számolva, körülbelül 508 milliárd Ft-ot költöttek volna el a magyar emberek. Ez az előző évekhez képest szignifikánsan kevesebb és ez köszönhető akár a cigaretta árának, az ártalomcsökkentett termékeknek és a cigaretta elleni kampányoknak is, viszont ez a szám még mindig magas.

A cigarettának gyártótól függően különböző méretei lehetnek. A legelterjedtebb és leghasználtabb szabvány méret az úgy nevezett „King size”, ami 84-100 mm hosszú, természetesen füstszűrő berendezéssel van ellátva és a gyártótól függően oszlik meg a dohányörlemény mennyisége és a szűrő nagysága. Ezen felül 100mm-es és 120mm-es cigaretták is megtalálhatóak, ezek a hosszuk miatt vékonyabbak, mint a „King size”. (The Smoking Store, é.n.)

3.1.2. Szivar és szivarka

A törvény az alábbi módon nevezi meg a szivart és a szivarkát:

„a) a természetes dohánylevelekből álló külső borítékkal rendelkező dohányrúd,

b) a kocsányozott dohánykeverékből készült szivarbélből, valamint a szivar szokásos színével megegyező színű, regenerált dohánylevélből készült, és a terméket – adott esetben a füstszűrőt is beleértve, a szopókával ellátott szivaroknál azonban a szopóka kivételével – teljesen körülölelő, külső borítékból álló dohányrúd, amelynek tömege – füstszűrő vagy szopóka nélkül – legalább 2,3 gramm és legfeljebb 10 gramm, valamint amely hosszának legalább egyharmadánál mért kerülete eléri a 34 millimétert,

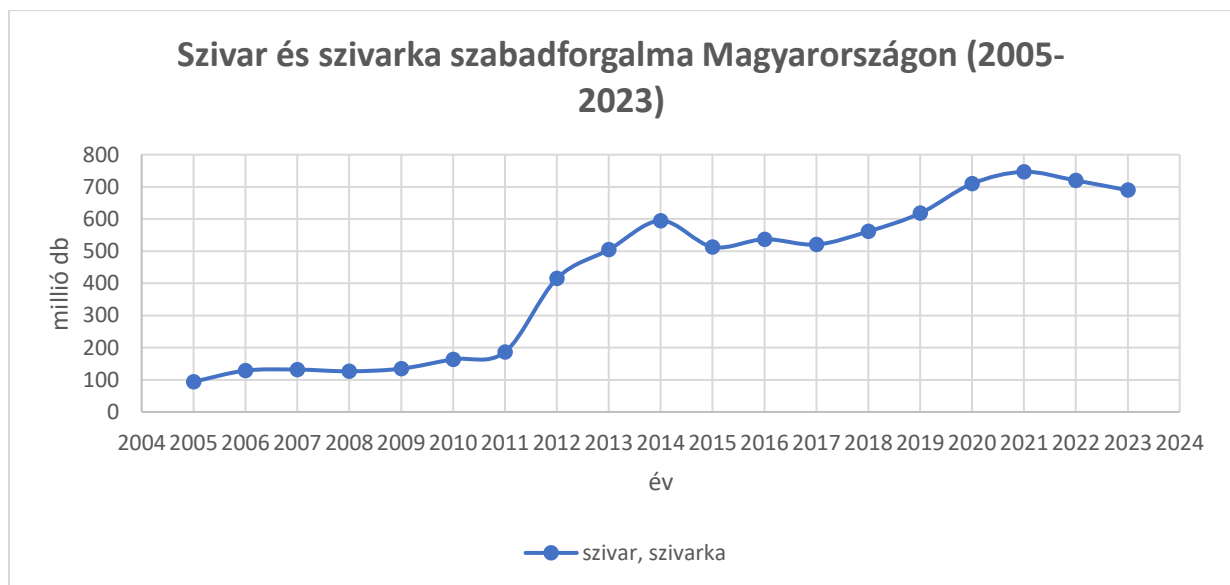
c) az olyan termék, amely teljesen vagy részben dohánytól eltérő anyagot tartalmaz, de egyébként megfelel az a) és b) pontban meghatározott kritériumoknak;”.

(2016. évi LXVIII. tv., 3 §, (4), 12.)

A szivar és a szivarka között méretbeli és kivitelezési különbségek is vannak. A szivarka füstszűrővel ellátott, dohánylevélbe vagy dohánylevelet tartalmazó papírba tekert dohánytermék, amely az egyszerű szivarnál sokkal vékonyabb, rövidebb és közel 5-15 perc alatt lehet egy szálat elszívni. (Connor, é.n.) A szivar, ellentétben sokkal vastagabb, hosszabb, több dohányörleményt tartalmaz, nincsen füstszűrővel ellátva. Ez a fajta termék sokkal több nikotint tartalmaz, viszont arányaiban minimálisan, vagy egyáltalán nem lélegzi be a használója a dohányfüstöt, mint az, aki cigarettát szív. Viszont, nem lehet azt a következtetést levonni, hogy a szivarozással nem ártunk az egészségnek, hasonlóan egészségkárosító hatású a szivar használata, mint a cigarettáé. (U.S. DEPARTMENT OF HEALTH AND HUMAN SERVICES National Institutes of Health National Cancer Institute, 1999)

4. ábra

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024) adatai alapján

A NAV adataiból látszik, hogy a cigarettával ellentétben nőtt a forgalomba hozott szivar és szivarkák száma, ami egyenesen arányos azzal, hogy nőtt a fogyasztási hajlandóság ezen termékek iránt. Bár ezek az adatok a cigarettához mérten sokkal kevesebbek, nem elhanyagolható, hogy megnőtt az érdeklődés ezen termékek iránt, ami lehetséges akár a média, akár a külföldi tapasztalatszerzések által. Hazánkban mind a kétfajta dohánytermékből

különböző kiserelések léteznek, az egydarabostól, egészen a 20-40 darabosig, így bőven van válogatásra lehetőség a magyar dohányboltokban. Típusra számtalan létezik. Latin-Amerikában van a legnagyobb hagyománya a szivarozásnak, különböző méretűek, hosszúságúak, vastagságúak léteznek, így nehéz lenne általános kategóriákat felmutatni ezekből a dohánytermékekből.

3.1.3. Finomra vágott fogyasztási dohány

Ezen dohánytermék meghatározására az alábbi szempontok szerint kerül sor:

„a) a finomra vágott fogyasztási dohányon kívüli, további ipari feldolgozás nélkül dohányzásra alkalmas kész dohányvágat,

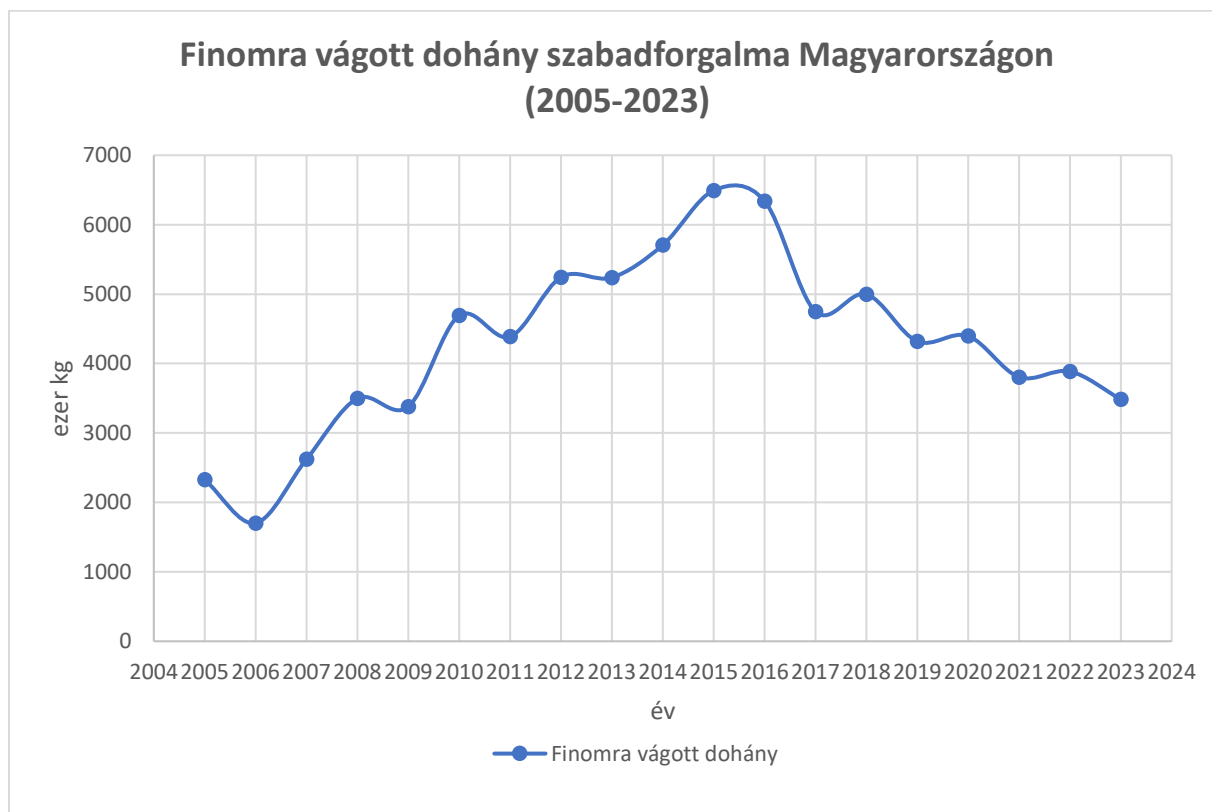
b) az olyan termék, amely teljesen vagy részben dohánytól eltérő anyagot tartalmaz, de egyébként megfelel az a) pontban meghatározott kritériumoknak;”

(2016. évi LXVIII. tv., 3 §, (4), 5.)

A finomra vágott fogyasztási dohányból például cigarettát lehet készíteni. Szükséges hozzá még papír, illetve füstszűrő is. Sodrással, valamint cigaretta töltésére alkalmas szerkezettel lehet saját kezűleg előállítani a cigarettát. Megközelítőleg egy darab iparilag előállított cigarettába 1 gramm dohányt töltenek bele, míg egyénileg a fogyasztási dohányból 0,4-0,75 gramm dohányt lehet felhasználni egy szál előállításához. (European Comission, é.n.) Mivel kevesebb dohány kerül a tekert cigarettákba, így ezzel megegyezően kevesebb nikotin is jut szervezetbe.

Hazánkban 30, 40 és 50 grammos kiserelésekben lehet vásárolni ezt a terméket a dohányboltokban. Egy ilyen tasak vásárlásával több cigarettát lehet elkészíteni, viszont időigényes az előállítása és nem elég a dohányt is megvásárolni, mivel papírra és szűrőre is szükség van hozzá.

5. ábra

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024) adatai alapján

Az adatokból látva ez a termékkategória is csökkenésnek indult. Az elmúlt hét évben közel felére esett vissza a szabadforgalomba hozott finomra vágott fogyasztási dohány szintén, ahogyan a cigaretta esetében is történt. Feltehetőleg az alternatív dohánytermékek miatt történhetett ez meg, illetve amiatt is lehetséges, hogy 2019-ben már 6 százalékos csökkenést ért el az ország a dohányfogyasztók számában, tehát csökken az általános dohányfogyasztásra való hajlam.

3.2. Egyéb dohánytermékek

Ebbe a kategóriába tartoznak azon termékek, amelyek nem a hagyományos égéssel történő úton használhatóak: például az elektromos cigaretták, hevített dohánytermékek, dohányzást helyettesítő nikotintartalmú termékek, illetve a füst nélküli dohánytermékek.

3.2.1. Elektronikus cigaretta

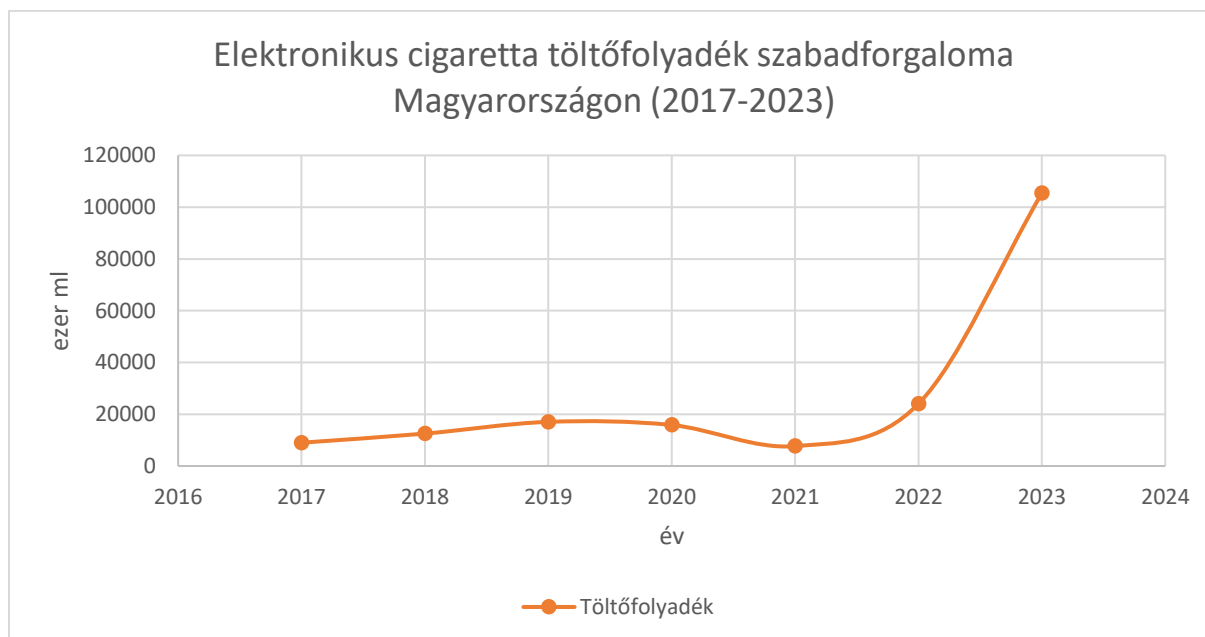
3.2.1.1. Legális elektronikus cigaretta

Az elektromos cigaretták mai változatát a kétezres évek elején Kínában fejlesztette ki Hon Lik gyógyszerész. Az e-cigaretta egy elektromos eszköz, amelybe folyadékot töltve a használó szívás közben tudja azt párologtatni. A folyadék koncentrátumába növényi glicerin, propilén glikol, valamint nikotin és ízesítőszer is megtalálhatóak. 2013-tól a legnagyobb dohánycégek is beléptek az elektromos cigaretták piacára és elkezdtek saját márkáikat kifejleszteni. (Grana, Benowitz, & Glantz, 2014) Feltalálását követően hamar piedesztálra emelték, mint a füstmentes jövő hírnökét, viszont a kép ennél árnyaltabb.

Az e-cigaretta marketingje a megjelenését követően egyértelműen az egészségességéről szólt. Fő mozgatórugója a reklámjának az volt, hogy nem keletkezik kátrány a szívását követően, nincsen benne dohány, így nem ég el semmi, nem keletkezik az égés által olyan füst, amely a használót és a környezetét mérgezné. Németországi kutatók (Schripp, Markewitz, Uhde, & Salthammer, 2013) vizsgálták különböző elektromos cigaretták folyadékait (eltérő koncentrátumúakat), és a hagyományos cigarettát is. Míg a cigaretta által okozott károsanyag kibocsátás ismert, az elektromos cigaretták füstjében több mérgező anyagot is mértek, mint például formaldhidet, viszont összevetve a cigarettázás által kibocsátott toxinokkal, sokkal kevesebbet találtak meg bennük. Kutatásukban bebizonyították, hogy a nem dohányzókra is káros az e-cigaretta által kifújt füst, mivel abban olyan apró részecskék is megtalálhatóak, amelyek károsítják az ember tüdejét és megbetegedéseket okozhatnak.

Mindenesetre az elektromos cigaretta utáni kereslet megnőtt hazánkban. Az elmúlt egy évben négyszeresére nőtt a szabadforgalomba hozott töltőfolyadékok száma és várhatóan ez a tendencia nem fog alábbhagyni, mivel ez év januárjában már 9 millió ml folyadékot helyeztek szabadforgalomba.

6. ábra

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024) adatai alapján

Az Európai Unió 2014/40/EU irányelvében határozottan foglal állást az elektronikus cigarettákról, amelyek nikotinfüggőséget válthatnak ki, esetlegesen a hagyományos dohányzást is támogathatja, így ezek tudatában szintén hasonló intézkedésekkel kell élni a termékkel szemben (például reklámozás tekintetében). Egy nikotin tartalmú töltőfolyadék összesen 20 mg/ml nikotint tartalmazhat és egy utántöltő flakon összesen 10 ml ürmértékű lehet. A legnagyobb dohánypiaci résztvevők mind gyártanak elektromos cigarettákat. Ezeknek nagysága, milyensége mind a jogszabályoknak, irányelveknek kell megfelelniük, különben nem hozhatóak szabadforgalomba. Öt fontos részből állnak az elektronikus cigaretták: akkumulátorból, tartályból, egy porlasztó részből, a párologtatni kívánt folyadékból és a szívó részből.

3.2.1.2. Illegális elektronikus cigaretták

Hatalmas hírnévre tett szert hazánkban az illegális elektronikus cigaretták ízesített és kontrollálhatatlanul szívható változata az Elf Bar és a Poco Bar. Ezek a termékek leginkább a fiatalok körében használatosak, nikotin tartalmú és ízesített folyadékkal vannak feltöltve, és egyes típusai több ezer szívást is képesek biztosítani a

felhasználóiknak. A termék népszerűsége két dolognak köszönhető: az egyszerűségének, és az okozott ízélménynek. (Kapitány-Fövény, 2022) Magyarországon a 2023. évi 101. Magyar Közlönyben megjelent az ízesített hevített dohánytermékek betiltásáról szóló kormányrendelet, mivel ezek a fiatalok kedvelt termékei, az ízesítés könnyen rászoktathatja őket a dohányzásra. (Tobacco, 2023) Miben különbözik az Elf Bar és a Poco Bar a legálisan használható elektronikus cigarettáktól? Kivitelezés szempontjából nem különösebben, hiszen ezek a termékek is akkumulátorból, porlasztóból, szívóvégből és a folyadékból állnak, viszont a különbség a mennyiség. A termék miután kifogyott egyszerűen eldobható, újra nem tölthető. (Nemzeti Népegészségügyi Központ, 2024) Az Uniós irányelvnek megfelelően a magyar 39/2013. (II.14) Kormányrendelet 9/A, 19/B §-a is előírja, hogy 20 mg/ml-nél több nikotint nem tartalmazhat a folyadék elegye és összesen az 10 ml lehet. Az említett illegális termékek viszont ennél jóval többet tartalmaznak és egyes termékek akár 100 cigaretta nikotin mennyiségével is felérhetnek (Nemzeti Népegészségügyi Központ, 2024), valamint a pontos összetétele nem ismert a folyadéknak, így hosszútávú káros hatásairól nincsenek információk. (Mucsi, 2024) Ízesítése és korlátlansága miatt veszélyt jelent a fiatalabb generációkra és könnyen rászoktathatja őket más dohánytermékek fogyasztására. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkatársai igyekeznek fellépni ezen termékek ellen és megvédeni a fiatalok egészségét.

3.2.2. Hevített dohánytermékek

A Jövedéki törvény az alábbi meghatározást teszi a hevített dohánytermékekről:

„a) az olyan dohányrúd és a teljesen vagy részben rúdtól eltérő formájú kapszula, amely a használatához rendelt készülék segítségével hevítés által belélegezhető aeroszolt bocsát ki a dohány elégetése nélkül,

b) az olyan termék, amely teljesen vagy részben dohánytól eltérő anyagot tartalmaz, de egyébként megfelel az a) pontban meghatározott kritériumoknak;”

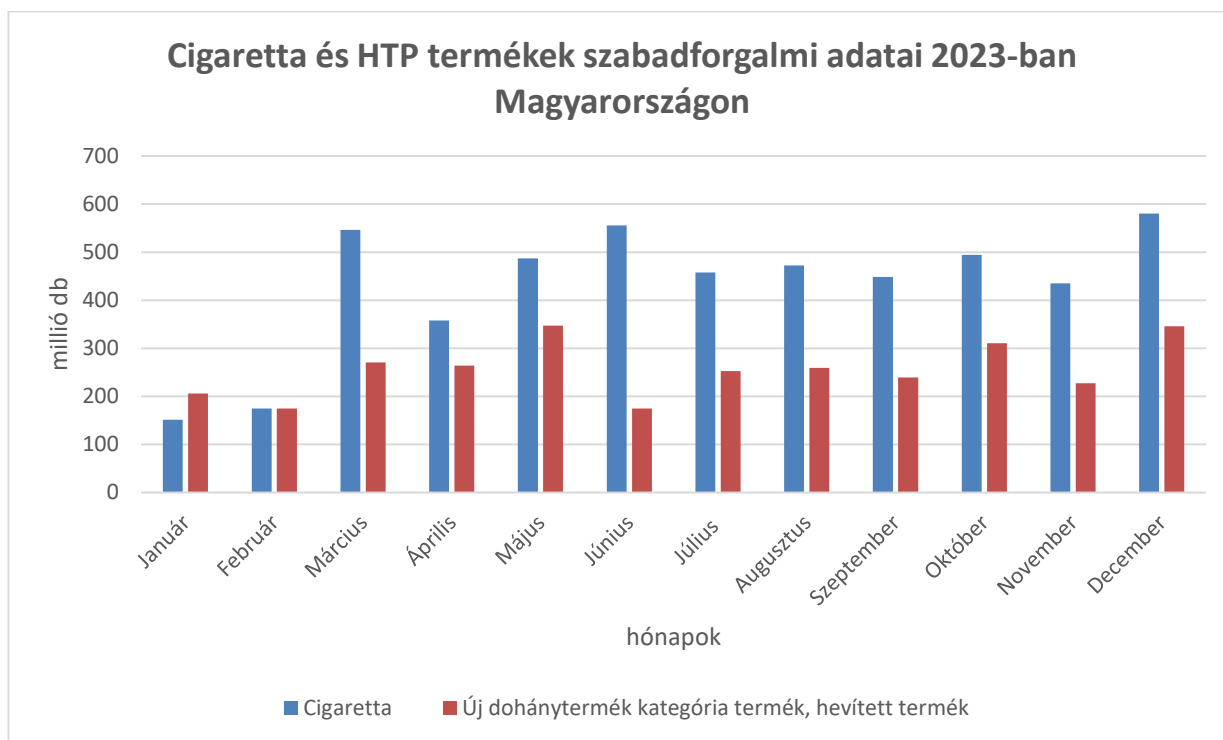
(2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról)

A Heated Tobacco Products (HTP) nem egy újkeletű termék. Már az előző évszázadban is kerestek alternatív eszközöket, amelyekkel felválthatják a cigarettázást, viszont az akkori kor még nem érett meg erre. Az 1980-as években az RJ Reynolds fejlesztette ki ezt a technológiát, viszont akkor még nem forradalmasították a dohánypiacot. A Premier, majd az Eclipse nevezetű termékeik sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket és a gyenge marketingje miatt, valamint az egészségügyi hatásai okán

nem folytatták a termékek gyártásait. 2014-ben viszont a legnagyobb vállalatok leporolták ezt az innovációt és bejelentették termékeiket: a BAT a Revo-t, a PMI pedig az IQOS-t. (Tobacco Tactics, 2024)

Ezek a termékek több részből állnak, egy elemből vagy akkumulátorból, egy hevítő rúdból, a dohánytermék csatlakoztató csatornából és a kívánt dohánytermékből. A hevítés útján (amely 250-350 fok közötti hőmérsékletet jelent) felszabadul a nikotin a dohánytermékből, valamint dohánypára is. Ezekben a termékekben kisebb mennyiségű nikotin szabadul fel, kevesebb kátrányt termel, valamint, mivel pára keletkezik füst helyett, ennek a koncentrációja is eltérő a cigaretta füstjéhez mérten. Fontos viszont kiemelni, hogy ebben a párában is szintén megtalálhatóak az egészségre káros vegyületek, mint a formaldehid, de ezek koncentrációja kevesebb, mint például a hagyományos cigaretta füstjében, de több, mint az elektronikus cigarettáéban. Óvatosságra ad okot az a tény is, hogy egy ilyen HTP termék elszívása körülbelül egy fél cigarettával megegyező és a kevesebb nikotin miatt egy szál nem fedezi a cigaretta által kiváltott érzetet. Így nagy valószínűséggel a fogyasztók egy szállal még nem fognak megelégedni és újra használják a terméket rövid időn belül, amivel megnövelik a fogyasztásukat és hamarabb is vásárolhatnak újra az adott termékből. Tehát nem nevezhető ez a termék teljes mértékben a cigarettáról való leszokás szegletkövének. (Upadhyay, Rahman, Johanson, Palmberg, & Ganguly, 2023)

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal jövedéki termékek szabadforgalmi adatai között 2023-tól szerepelnek külön kategóriaként a HTP termékek, így látható, hogy az előző évben közel 3.072 millió darab ilyen terméket hoztak szabadforgalomba hazánkban. Összehasonlítva a cigarettával, bár kevesebb fogyott a HTP termékekből az elmúlt egy évben, mégis közel jár már a forgalma, mint a cigarettáé és az egyik legkelendőbb alternatív dohánytermékké vált Magyarországon. Ez a termékkategória szintén 20 szálalású kiszerelésben kapható, átlagosan egy doboz HTP termék 1650 Ft-ba kerül. Nem elég természetesen csak a dohányterméket megvásárolni, a hevítő berendezést is be kell szerezni. Ezek ára a körülbelül 10.000 Ft-os kategóriába esik, de ennél lehet olcsóbban is beszerezni, vagy prémium kategóriás eszközt vásárolni.

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024) adatai alapján

3.2.3. Dohányzást helyettesítő nikotintartalmú termékek, illetve a füst nélküli dohánytermékek

Ebbe a kategóriába tartozik például a tubák, amely orron keresztül használható; a rágódohányok, mint a bagó, amelynél a megperzselt dohányt rágni kell; vagy éppen az ínyre felhelyezhető nikotinpárnák. Előbbi kettő jelenleg nem örvend túl nagy népszerűségnek, viszont a nikotin párnák, vagy svéd nevén a „snüssz” igen.

A snüssz a legtöbb európai országban illegálisnak minősül, viszont ennek a változata a nikotinpárna a legtöbb helyen, így Magyarországon is legálisan vásárolható a dohányboltokban. Előbbi a XVIII. század végén jelent meg és a skandináv országokban terjedt el leginkább, míg utóbbi a 2000-es évek elején robbant be a globális piacra, mint egy füstmentes alternatíva a dohányzás ellen. A különbség a két fajta kivitelezés között, hogy a nikotinpárnák nem tartalmaznak dohányt (ellentétben a snüssz tartalmaz), a nikotintartalmát természetes módon, növényi rostokon keresztül érik el, vagy mesterségesen adják hozzá, ezen felül tartalmaz még ízesítést, vizet, valamint egyéb adalékanyagokat. A nikotinpárnák ezeknek az adottságaiknak köszönhetően hosszabb ideig elállnak, valamint sokkal kisebbek is, mint a skandináv elődje, így az emberek

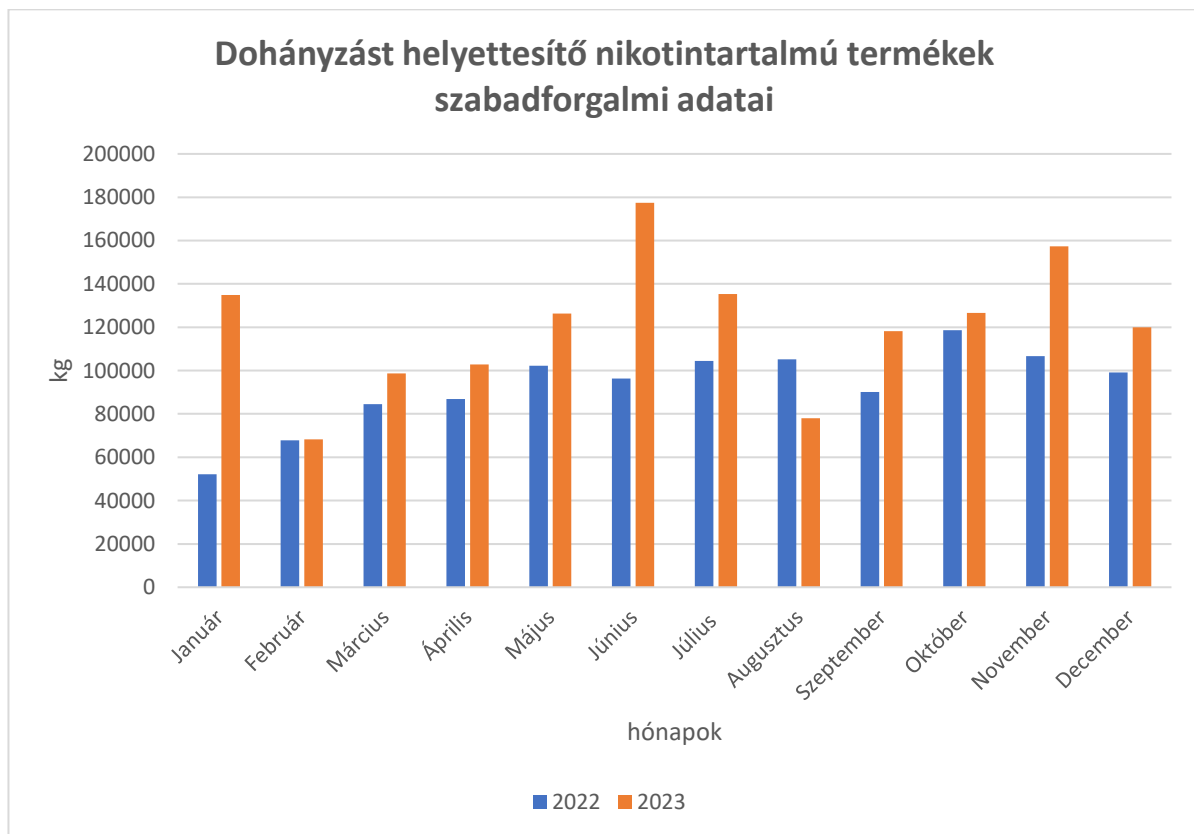

feltűnés nélkül is tudják használni. (Nordic Spirit, 2021)

A nikotinpárnák és a snüssz használata sem veszélytelen. A nikotinon kívül olyan anyagokat is kimutattak orvosi ellenőrzése alatt, mint a kadmium, nikkkel, arzén és az ólom, viszont ezeknek a mérgező anyagoknak a mennyisége a nikotinpárnákban sokkal alacsonyabbak, mint a dohányleveles változatuknál, ezen anyagok koncentrációja a bennük megtalálható mennyiségben még nem halálos. (Azzopardi, Liu, & Murphy, 2022) Sajnálatosan kevés tanulmány született egyelőre, amivel valóban messzemenő következtetéseket lehetne levonni a termék fogyasztását tekintve, de az már látszik, hogy tüdőrákot és légúti megbetegedést nem okoz, de a szájban, a szájnyálkahártyán és az ínyen okozhat rákos megbetegedéseket.

Hazánkban az elmúlt években jegyzik külön kategóriában az ilyen jellegű termékeket. 2022 és 2023-ban teljese az adatok a szabadforgalomba hozott termékekről, így ezen adatokat célszerű figyelembe venni. Az elmúlt egy évben több terméket hoztak szabadforgalomba az országban, amelyből kivehető, hogy nőtt a fogyasztásra való hajlandóság itthon, ami bizakodásra ad okot az európai célkitűzések teljesülését tekintve.

8. ábra

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024) adatai alapján

Összességében az ártalomcsökkentett termékek iránti érdeklődés növekszik, amely a légszennyezés szempontjából pozitív. Bár a cigaretta iránti kereslet még mindig a legnagyobb és az a legfontosabb dohánytermék hazánkban, de fokozatosan csökken a szabadforgalomba hozott termékek száma, míg az alternatív termékeké nő. Fontos kiemelni, hogy ezek a termékek kevésbé károsak, mint a hagyományos dohánytermékek, viszont ugyanúgy mérgezik az emberi szervezetet. Öröm az ürömben, hogy a dohányzók, dohányterméket fogyasztók száma szignifikánsan nem csökkent, de már máshogyan oszlik el ez az arány is, és egyre többen térnek át alternatív termékekre, közöttük is leginkább a hevítéses termékek élveznek előnyt. (Tobacco, Egyre többen térnek át a hevítéses dohánytermékekre, 2024)

4. FÜSTMENTES JÖVŐ ÉS GAZDASÁGI ÁTÁLLÁS

4.1. A dohánytermékek társadalmi és gazdasági fontossága

A dohányzás nem egészséges, ezt rengeteg kutatás kimutatta már, viszont még mindig dohányzik az ember. Bár az elrettentő reklámok és a leszokást segítő szervezetek valamennyi embert mégis le tudtak szoktatni, mégsem elégséges ez a szám. A gyártók nem zárhatnak be és nem hagyhatják abba a termékek gyártását, mivel óriási kereslet van a dohánytermékekre, valamint munkahelyeket teremtenek. A hagyományos termékek, igaz csökkenő forgalmi tendenciát mutatnak a fejlettebb országokban, de még mindig a leghasználtabb és legkedveltebb dohánytermékek az egész világon. Ezek kivétele a piacról jelenleg elképzelhetetlen. Azt láthatjuk, hogy minden dohánytermék forgalmazása rengeteg munkaerőt igényel, egészen az előállításától, a kiskereskedőknél az áru eladásáig.

A világon megközelítőleg 30 millió embert foglalkoztatnak a dohányültetvényeken, és 1,2 millió ember dolgozhat a dohánytermékek ipari előállításában. A munkahelyek évről évre csökkennek, amelyet a technológiai fejlődés, az állami tulajdonból magántulajdonba való áttérés és az állami dohányügyi intézkedések idéztek elő. Több országnak is fontos export cikke a dohány, mint Malawi és Zimbabwe, ahol egy esetleges tiltással ezrek veszíthetnék el munkahelyeiket és megélhetési forrásaikat. (U.S. National Cancer Institute and World Health Organization, 2016) Kína a dohánylevél termesztés 40%-át adta az egész világ termeléséből az ezredfordulón, valamint 17 millió embert foglalkoztatott a termőterületeken. (Hu, Shi, Mao, & Chen,

2008)

Az európai országoknak az egyik legnagyobb jövedéki adóforrása a dohánytermékek, így a dohányzás betiltásával hatalmas adótól esne el minden állam. A fogyasztók is megéreznék ennek hatásait, mivel a nikotin egy erősen addiktív szer, így nehéz lenne megfelelő leszoktatás nélkül elvenni a dohányt.

Az államok maguk is felléphetnek gazdasági és marketing szempontból a dohányzás ellen, mint a keresletcsökkentő politikák: például árak emelése és magasabb adó kivetése, a dohánytermékek reklámozásainak teljes körű visszaszorítása, egészségügyi kampányok erősítése. (U.S. National Cancer Institute and World Health Organization, 2016) Ami megoldást nyújthat még – mind a cigarettáról, mind a dohánytermékekről való leszokáshoz –, az olyan alternatív dohánytermékeknek a bevezetése, amelyek nem szennyeznek a környezetet és nem okoznak megbetegedést a nem dohányzóknak, s a későbbiekben elvezetnek a teljes leszokáshoz.

4.2. Ártalomcsökkentett esettanulmány: a „Swedish Experience”

Nem merész elképzelés, hogy egy ország lakói füstmentes környezetben éljenek. Az Unió által kitűzött célokra az elmúlt években biztató adatok és felmérések érkeztek, amellyel alá lehet támasztani, hogy van alternatíva a hagyományos dohánytermékekkel szemben. Svédország igazolni látszik minden előzetes elképzelést és irányelvet, amelyet a politikusok, egészségügyi vezetők kitűztek, mivel az ország elérte, hogy 5% körülire csökkenjen a hagyományos dohánytermékek használata.

A svéd kormány a 2016-2020-as ANDT stratégiájában fogalmazta, hogy fellépnek a dohányfüst ellen és 2016-tól kezdődően fokozatosan, de visszaszorítják a cigarettafogyasztást. 2006 és 2020 között 60%-kal csökkent a dohányzási ráta az országban, amely köszönhető egyrészt a svéd társadalom nyitottságának az új alternatívák irányába, valamint a felelősségtudatnak is a fenntartható jövő érdekében. Ezeknek köszönhető az is, hogy az Európai Unió tagállamai között a legalacsonyabb a tüdőrákos és egyéb dohányzáshoz köthető rákos megbetegedéseknek a regisztrálása, valamint a szív- és érrendszeri megbetegedések és abból következő halálesetek száma is csökkenni kezdett. A legkelendőbb és leghasználtabb ártalomcsökkentett dohánytermék a már említett snüssz. Fontos kiemelni továbbá, hogy egy kutatás során a megkérdezett dohányzók és volt dohányosok 23%-a mondta azt, hogy használta a snüsszt, mint leszokást segítő dohányterméket. (Sundén, 2021) A „Swedish Experience” -ként elhíresült eredmények

nem korlátozásoknak, megszorításoknak köszönhetőek leginkább, hanem a tudatos és ésszerű felvilágosításnak és alternatívák felkínálásának.

Ha annyira megváltoztatja a dohányzási szokásokat és még le is szoktathatja az embereket a termékről, akkor miért illegális a snüssz az Európai Unión belül? 1995-ben, amikor Svédország csatlakozott az Unióhoz, akkor külön mentességet kértek, hogy az ország határain belül a svéd állampolgárok használhassák a terméküket, indokolva ezt azzal, hogy kulturálisan is kötődnek hozzá és már akkor előkelő számban voltak fogyasztói a snüssznek. Az EU politikusai viszont megfontolva haladnának a füstmentes jövő irányában és óva intenek a snüssz fogyasztástól. Mivel nincsen teljeskörű és átfogó tanulmány arról, hogy milyenek a hosszú távú hatásai ezeknek a termékeknek, így nehéz meghatározni pontosan, hogy valóban mennyire ártalomcsökkentett, illetve nikotintartalma miatt könnyen addikciót válthat ki, amelynek az lehet a veszélye, hogy esetleg a dohányzásra is rászokhatnak a használók. (Martuscelli, 2023) Ennek az ellenkezőjét állapította meg a svájci parlament egészségügyi bizottsága, miszerint nem kell félnie senkinek, mivel ennek a terméknek a fogyasztása 90%-kal kevesebb egészségügyi kárt tud okozni, mint a hagyományos dohánytermékek. (Reimann, 2020)

Mindenesetre, megosztja az Európai Unió és a világ vezetőinek a véleményét a snüssz és a nikotinpárnák használata. Egyesek szerint a svéd példa és a snüssz életet menthet meg, mások szerint viszont potenciálisan csak a dohányfogyasztás népszerűségének lenne kedvező. Ettől függetlenül a probléma nem látszik megoldódni, viszont az alternatívák közül egyedül erre a termékre van példa, hogy tudja helyettesíteni a cigarettát és a hagyományos égéses dohánytermékeket. Látszólag a svédek továbbra is élvezik a dohány adta élvezeteket, csak kevésbé környezetrombolóan és ártalmasan teszik mindezt.

4.3. Magyarországi kilátások a füstmentességre

Magyarországon láthatjuk, hogy a hagyományos dohánytermékek szabadforgalomba helyezése csökkenést mutat, valamint az utóbbi években fogyni látszik a dohányzók száma is. (Eurostat, Daily smokers of cigarettes by sex, age and educational attainment level, 2022) A jelenlegi csökkenő tendencia viszont nem elég drasztikus ahhoz, hogy 2040-re országunk visszaszorítsa a dohányzási szokásokat és csökkentse a dohányfüst kibocsátást. A helyzet azonban nem kilátástalan, sőt bizakodásra ad okot.

A Századvég Intézet a BAT Hungary Ártalomcsökkentés és Innováció című

fórumán 2023 novemberében mutatta be kutatásainak eredményét az ártalomcsökkentett termékek ismertségéről, elterjedtségéről. A kutatás a BAT Pécsi Dohánygyár Kft. megbízásából készült el, amelyben 18-65 év közötti felnőtteket kérdezett meg, közel 3000 fő vett részt a felmérésben 2021-ben és 2023-ban. Második körben fókuszcsoporthoz interjút készítettek el a résztvevőkkel, ahol vegyesen hagyományos, hevített dohánytermék fogyasztók és nem dohányzók vettek részt.

A megkérdezettek 32%-a mind a két évben nyilatkozott arról, hogy rendszeresen dohányzik, míg az alkalmanként dohányzók aránya 2021-ben 15% volt, 2023-ban már 18%-ra növekedett, míg az első megkérdezés alkalmával a soha nem dohányzók 53% volt, második alkalommal a válaszadók 50%-a nyilatkozott csak erről a tényről. Az adatokból az is kiderült, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségtől felfelé haladva csökken az aktív dohányosok száma. Nagy előrelépésnek lehet tekinteni azt, hogy a válaszadók aránya 2023-ra nőtt az alternatív dohányeszközök ismeretségét tekintve, mind a dohányzók és nem dohányzók körében is, valamint azt is, hogy a kutatás ideje alatt eltelt 2 év elég volt arra, hogy 14%-kal csökkenjen a hagyományos cigarettát használók aránya és kétszeresére nőjön a hevítéses dohánytermék használók hányada. A megkérdezettek 65%-a ismeri az elektronikus cigarettát, 52%-a a hevítéses dohánytermékeket, és 33%-a hallott már a nikotinpárnákról. Nagy előrelépés az is, hogy a dohánytermékek gyakori használatánál 2021-ben 81% a cigarettát, 7% a HTP terméket, 6% az elektronikus cigarettát és 1% a nikotinpárnákat, majd 2023-ban 70% a cigarettát, 16% a HTP terméket, 8% az elektronikus cigarettát adta válaszul. Ezekből az adatokból látszik, hogy van előrelépés az alternatív dohányeszközök területén. Két év leforgása alatt már csak az a tény, hogy a megkérdezettek nagyobb számban ismernek a cigarettán kívül más terméket is, bizakodásra ad okot. Dr. Pillók Péter, a Századvég társadalomtudományi kutatócsoport igazgatója három klaszterbe sorolta a megkérdezett cigarettát használó dohányosokat. Az első klaszterbe tartoznak azok, akik keveset, vagy egyáltalán nem hallottak a dohányhevítéses termékekről, és teljesen elutasítók ezzel a technológiával kapcsolatban, ezek aránya 31%. A második halmazba kerülnek azok, akik rendelkeznek információkkal a HTP termékekről, és a hagyományos dohánytermékek mellett szívesen használják is azt, az arányuk 40%. Az utolsó klaszterbe tartoznak azok, akik tudnak a hevítéses termék ártalomcsökkentett jellegéről, arról, hogy kevésbé károsak az egészségre, de ennél többet erről a technológiáról nem tudnak, viszont nyitottak lennének az átállásra a cigarettáról, ők 29%-ban vannak jelen a megkérdezett cigarettát használóknál. (Tobacco, Egyre többen térnek át a hevítéses dohánytermékekre, 2024) A konklúziója a tanulmány ezen részének,

hogy ezt a csoportot kell megcélozni, hogy látható legyen valamilyen változás. Azok a személyek, akik rendelkeznek ismerettel a hevítéses termékekről, és nyitottak is azok szélesebb körű megismerésére és esetleges használatára, ők tudnak leghamarabb adaptálódni a füstmentes környezet kialakítására.

Összességében nézve hazánkban már elindult egy átalakulás a dohánytermékek fogyasztásával kapcsolatosan. A legismertebb termék kategória az elektronikus cigaretta, utána jön a dohányhevítéses termék, majd nikotinpárnák. Igaz, az ismeretük nem feltétlenül jelenti a használatot is, viszont az következtethető ebből a kutatásból, hogy egyfajta igény és kíváncsiság mutatkozik az alternatív dohánytermékek irányába. Csak a megkérdezettek egyharmada nem akar váltani és nem is érdeklődik ezek irányába, viszont a további kétharmadnak vannak információik, és talán azokat is meg lehet nyerni az áttéréssel kapcsolatban, akik kevésbé nyitottak. A kutatás egyik konklúziója az a tájékoztatás és információ megosztás, amiből talán a svéd példára is lehetne alapozni, ahol egyszerű, fokozatos információ átadásokkal és tájékoztató jellegű előadásokkal sikeresen meg tudták győzni a dohányzókat az áttérésre.

Bár bizakodhatóak lehetünk a magyarországi füstmentes jövővel kapcsolatban, mégis fontos azt a dohányzó 33%-ot figyelembe venni, akik elzárkóznak minden jellegű alternatíva elől. A svédországi áttérés rövid időn belül tudott megtörténni, mert ott a fogyasztókban volt egyfajta nyitottság és felelősségtudat a saját egészségükkel és a környezettel kapcsolatban is. A felmérésből következően az ott nyilatkozó elzárkózók egyáltalán nem tanúsítanak nyitottságot, így továbbra is meg fog maradni az a réteg, amely a hagyományos dohánytermékeket fogja használni. Azt már láthatjuk, hogy a füstmentesség első lépése az alternatívák teljes körű és szakszerű bemutatása, valamint a megfelelő hozzáállás kialakítása.

4.4. A globális dohányipar visszasságai

Ahhoz, hogy a hagyományos dohánytermékek gyártását teljesen leállítsák, rengeteg igénynek meg kell felelnie, nem csak a fogyasztók részéről, hanem a gyártókéről és a munkavállalókéről is. Egy esetleges teljes leállása a hagyományos termékek termelésének, teljes mértékben felforgatná a dohánylevél termesztek életét, az ipari munkások megélhetését, a gyártási mechanikákat és magát a piacot is.

Évente a dohánytermesztés miatt körülbelül 200.000 hektárnyi erdőt vágnak ki, amely 600 millió fát jelent. 2022-ben a dohánylevél termesztés, globálisan 5%-ot tett ki a

Föld teljes erdőirtásaiból. (WHO Framework Convention on Tobacco Control, 2023) Nem csak az erdők, hanem a népesség is fellelegezhetne, mivel évente 8 millió dohányzó, illetve körülbelül 1,3 millió passzívdohányos ember halálát követeli közvetlenül a dohányzás. (WHO, 2023) A levegő tisztaságát is elhozná a dohánytermékek kivonása. Összehasonlításképpen, a dohány füstje sokkal inkább ártalmasabb az emberi szervezetre, mint a diesel autók által kiadott gáz. (Medical News Today, é.n.) Viszont bármennyire is szörnyű adatok ezek, az emberek ezeknek tudatában is tovább folytatják a hagyományos termékek fogyasztását és ezzel együtt Latin-Amerikában és Ázsiában is nő a cigaretta fogyasztása. (MacGuill, 2023)

A nemzetközi dohánypiac felbecsült értéke 886 milliárd dollár volt 2023-ban és ez a szám csak növekedni fog a következő években. A legkelendőbb dohánytermék pedig a cigaretta volt, ami a teljes dohánytermék forgalom 81,6%-át adta. (Grand View Research, 2018-2022.) Mivel a cigaretta ennyire kiugró a többi dohánytermékekkel szemben, és a gyártók is erre a termékre vannak leginkább specializálódva, így csak a cigaretta kivonásával a gyárak döntő többségét be kéne zárni és több millió ember munkahelyét kéne megszüntetni. A dohánytermékek piacának bevétele globálisan óriási pénzt jelent. A legnagyobb bevétellel Kína rendelkezik 293.769 millió dollár volt 2023-ban az összes bevételük a dohánytermékekből, utánuk következik „csak” 106.361 millió dollárral az Egyesült Államok. (Statista, 2023) Mivel ekkora forgalmat generálnak a dohánytermékek, lehetetlen lenne egyik pillanatról a másikra betiltani minden dohányterméket, legfőképpen a cigarettát, mivel gazdasági szempontból az egyik legfontosabb fogyasztási termék a dohány és máshonnan egyik állam sem tudna realizálni ekkora bevételt. Lehetőségként még az adóemelések jöhetnek szóba más termékekre, hogy azt a mennyiségű kiesést, amelyet a dohánymentesség okoz, vissza tudják nyerni, viszont ezzel senki sem járna jól.

A dohánypiac minden negatívuma ellenére még mindig fennáll, és töretlenül generálja a forgalmat. 2030-ra akár az 1.000 milliárd dollárt is elérheti a teljes nemzetközi dohánypiac értéke. (Research And Markets, 2023) Ebből következően nem valószínű, hogy a dohányzás egyhamar megszűnhet, így nemzetközi szinten egységesen fellépni a dohányzás ellen képtelenség. Minden egyes államnak magának kell megakadályoznia a dohányzásra való rászokást és lokálisan kell megoldani a füst kibocsátás problémáját.

5. KUTATÁS

5.1. A kutatás folyamata

A jelen szakdolgozat hipotézisének alátámasztására az adatokon kívül mélyinterjút készítettem, mint kutatási módszer. Az interjú alanya Vonnák Norbert, az Országos Dohányboltellátó Kft. munkatársa. A helyszín az ODBE budapesti székhelyének tárgyalóterme. Vonnák Norbert 1999-ben kezdett el dolgozni a dohányiparban, először a BAT Pécsi Dohánygyár Kft., majd az ODBE-nél a megalakulásuk óta. Hozzá tartozik a gyártói beszállítások felügyelete, a termékek eljuttatásának megtervezése a kiskereskedőig, a céghez tartozó depók koordinálása, a vállalat kortevékenysége, költségek tervezése, valamint a Contact Center is. Több mint 20 évnyi tapasztalattal rendelkezik a dohányiparról, így a hipotézis alátámasztásához egyértelműen hozzá tud járulni.

5.2. Az interjú feldolgozása

Az interjúban összesen tizenegy kérdést tettem fel az interjúalanyak, amelyek leginkább a dohánypiacra specializálódtak. Céлом a kérdésekkel egyrészt az volt, hogy megtudjam, mennyire különbözik a magyarországi és a globális dohánypiac, valamint a hazai és a nemzetközi szokások. Az interjút négy fő részre bontva elemzem ki (melyekhez a szakdolgozatban már szereplő ismereteket is felhasználom): a dohányfogyasztási trendekre, a dohányiparral szembeni elvárásokra, a dohányzás motivációi és hatásaira, valamint a dohányipar jövőjére és kihívásaira.

5.2.1. A dohányfogyasztás trendjei

A trendek megnevezései és pontos viselkedésük a fogyasztásban elengedhetetlen, mivel ezekből tudnak a gyártók leginkább alkalmazkodni a fogyasztói igényekhez. Az elmúlt években több különböző trend is történt, amelyekkel megváltoztak az egyéni fogyasztói preferenciák és egyik másik dohánytermék iránt megnőtt a fogyasztási igény.

Az egyik ilyen a 2000-es évek elején történt, amikor megemelkedett a jövedéki adó a cigarettákra. Ennek következtében megközelítőleg a feketekereskedelem a cigaretta fogyasztásának 30%-át tette ki, valamint kiugrott a finomra vágott fogyasztási dohányok

kereslete hazánkban. Természetesen, ez nem maradt így sokáig, néhány éven belül drasztikusan csökkent a feketekereskedelem jelenléte, valamint a finomra vágott fogyasztási dohányok fogyasztása is alábbhagyott és visszatértek a dohányzók a hagyományos, ipari úton előállított cigarettákra.

Egy másik trend az ízesített kapszulákkal ellátott cigaretták voltak, amelyeket a köznyelvben „pattintós” cigarettaként tartottak számon. A cigaretta szűrőjében egy ízesített kapszula volt, melyet nyomás hatására „szétpattintott” a használó és ezáltal a cigaretta szívása ízesítve történt. Mentolos, gyümölcsös és más ízesítésekben is kaphatóak voltak nem csak hazánkban, hanem minden európai országban is, valamint emellett megjelentek más, előre ízesített cigaretták is. Ezek betiltását az eredményezte, hogy a 18 év alatti fiatalok körében nagy népszerűségnek örvendett, valamint a felnőtt nem dohányzó generációban elindíthatta a dohányzás utáni érdeklődést, éppen kellemes, ízesített jellege miatt. Potenciálisan a nikotinra és a cigarettázásra való rászokás egyik tényezőjévé vált az ízesítés, így emiatt kivonták a forgalomból és Magyarországon már nem is lehet kapni a dohányboltokban. Az Európai Parlament és Tanács által elfogadott 2014/40/EU irányelvben az ízesített cigaretták kivezetését szorgalmazták, majd a 39/2013. Korm. rendelet 21/A. § (5) bek. alapján a mentol ízesítésű cigarettákat 2020. május 20-áig forgalmazhatták hazánkban a dohányboltokban. Ebből látszik az a volumen csökkenés is, amelyben 2020 után még inkább csökkenni kezdett a cigaretták szabadforgalomba helyezése. (Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2023)

Szintén ez játszódik le a jelenünkben is, mivel a HTP termékeknél még vannak ízesített hüvelyek, viszont ezek is szintén magukban hordozzák a kockázatot a dohányzás népszerűsítésében és a fiatalok rászoktatásában, így a 2023. évi Magyar Közlöny 101. számának 5147. oldalán a 295/2023 (VII. 6.) Kormány rendeletében kiterjeszti a rendelet a HTP termékekre is az ízesítések megszüntetését. Bár még lehet ezeket a termékeket kapni, de csak és kizárólag a készletek erejéig, 2024-től már nem lehet előállítani ilyen ízesített dohányhevítéses terméket. Szintén nagy trendnek számít a már említett dohányhevítéses technológia, amely az utóbbi években nagy népszerűségnek örvend a dohányzó társadalomban. Ezekben a trendekben közös az, hogy hirtelen jelennek meg, évekig tartanak, majd lassan, de biztosan egy másik termék felváltja a helyüket.

5.2.2. A dohányiparral szembeni elvárások

A dohányipari cégeknek, gyártóknak évről évre a frissebbnél frissebb

jogszabályoknak, rendeleteknek irányelveknek kell megfelelniük. Az Európai Unió által kitűzött irányelvek és szabályozások minden államra vonatkoznak és a tagállom legitim hatásköre, hogy hogyan teljesítik, viszik végbe azokat. Eltérők a lépések, azoknak milyensége, valamint idő, ami alatt végbe viszik az előírásokat.

Szintén példa a már ismert ízesített HTP termékek kivonása. Az Unió a 2014/40/EU irányelvét módosította 2022-ben, ahol a 7. cikkének (1) és (7) bekezdésében foglaltak nem terjednek ki a dohányhevítéses termékekre, így ezt az Európai Parlament módosította. Magyarországon hamar és gyorsan felleptek az ízesített termékekkel szemben és azonnal megtiltották ezen termékek gyártását. Más Uniós országban eltérően hajtják végre az irányelveket, nem jellemző az a szintű gyorsaság, mint a magyar törvényhozásban. Hazánkban viszont átmenetet biztosítanak, hiszen a gyártók készletének erejéig még vásárolhatóak ezek a termékek, más tagállamnál viszont ilyen átmenetre nem lehet számítani. Eltérők a kiskereskedelmek is, nem mindenhol van külön dohánybolt és trafikrendszer kialakítva. Összességében az Európai Unió által előírt rendelkezéseknek mindenképpen meg kell felelniük a gyártóknak, valamint az egyes országok előírásainak, minden egyes gyártóra ugyanazok a szabályok vonatkoznak.

5.2.3. A dohányzás motivációi és marketing hatásai

A dohányzással kapcsolatos motivációk eltérők a fogyasztóknál, nem lehet egységes preferenciát leírni, hogy minden ember azért dohányzik, mert... A mai média próbálja elrettenteni a fogyasztókat, elég csak az egészségügyi felhívásokra gondolni a dohánytermékek csomagolásain. A gyártóknak viszont mindenképpen a „less harmful”, kevésbé ártalmas jelzöt kell kiaknázniuk. Tudja mindenki a dohányzás által okozott károkat, mind a fogyasztóra, mind a közösségre, ezért muszáj áttéríteni a fogyasztókat az alternatív termékekre. Példa ez akár a dohányhevítéses termékek esetében is, ahol nincsen dohányfüst, nem keletkezik annyi kátrány, ártalomcsökkentett, ezek mind kulcsszavak. (Tobacco Tactics, 2024) Az elrettentő kampányok nem érik teljes egészében az embereket, körülbelül évente 1,5-2%-os volumen csökkenést lehet tapasztalni a dohánytermékek forgalmánál, de annyira átütően nem szoktatja le az embereket a dohányzásról.

Ezek a kampányok direktben hatnak a fogyasztókra, aminek köszönhető ez a mértékű csökkenés. Ezért is fontos, hogy a gyártók a non-combustible (nem éghető) termékek irányába forduljanak, mert jelenleg ez látszik a legjobb alternatívának a piacon,

amellyel a hagyományos dohánytermékeket vissza lehet szorítani.

5.2.4. A dohányipar és a dohányzás jövője és kilátásai

A legfontosabb a gyártóknak az, hogy ne maradjanak le a buszról. Bár a cigaretta még mindig a legnagyobb forgalmat generáló dohánytermék, a gyártóknak muszáj átalakulniuk és bővíteniük a termék portfólióikat, mivel van rá kereslet és kezdenek átalakulni a dohányzási szokások. Az irányelvek és a jogszabályok mind kezdik egyre jobban sarokba szorítani a hagyományos égéssel járó dohánytermékeket, így ennek megfelelően változniuk kell és beszállniuk az ártalomcsökkentett termékek piacára. Nem hiába, hiszen az utóbbi években a legnagyobb cégek mind elkezdtek gyártani az elektronikus cigarettákat, a HTP termékeket és egyre inkább előtérbe kerül a nikotinpárnák gyártása is. A dohányzás nem valószínűsíthető, hogy meg fog szűnni, legalábbis nem a közeljövőben. A fogyasztóknak szükségük van a dohányzásra, ezért sem lehetne egyik napról a másikra betiltani azt. A betiltásával sem direktben oldanák meg a helyzetet, hanem a feketekereskedelmet segítenék. (KPMG, 2023) A megfelelő termékekkel és érvekkel kell hatni a fogyasztókra annak érdekében, hogy valamilyen fejlődést lehessen elérni és egy fenntartható, füstmentes jövőt lehessen teremteni.

Szerencsére a magyarországi fogyasztókban már van igény az átállásra (Századvég Konjunktúrakutató Zrt., 2023), sokan nyitottak az alternatívákra és az új technológiákra, így változást lehet tapasztalni a jövőben. A jelenlegi helyzet sem elveszett a füstmentességért folytatott harcban, mivel évről évre nő az alternatív termékek forgalma és csökken a hagyományos termékek iránti kereslet, így látszólag van hajlandóság és lehet várni a javulásokat. Összességében az ártalomcsökkentés a kulcsa a jövő dohányiparának és a dohányzási szokások megváltoztatásának kell lennie a középpontban.

5.3. Következtetések levonása

A dohányzást nem lehet egyszerűen semmissé tenni, egyrészt fogyasztói oldalról, másrészt a munkahelyteremtő hatása miatt. Bármennyire is mérgező a társadalomra nézve, olyannyira van igény a dohánytermékekre mind globálisan, mind hazánkban, hogy felszámolni lehetetlenség. Nem leküzdhetetlen ellenség a cigaretta és a hagyományos dohánytermékek. Megfelelő odafigyeléssel és szakértelemmel kell a fogyasztókat megerősíteni az ártalomcsökkentett termékek kipróbálásában és használatában.

(Századvég Konjunktúrakutató Zrt., 2023) A dohánypiacot megszüntetni nem, de formálni lehet. Az igényeknek megfelelően változnak a gyártói szokások, így az esetleges fogyasztói igények megváltoztatásával a gyártóknak is követniük kell ezeket a preferenciákat és ezzel lehet változást elérni. A jövő az ártalomcsökkentett, non-combustible termékeké lesz, ezekre figyelnek árgus szemekkel a dohánycégek is. A legfontosabb, hogy ne csak egy trend legyen ez is a sok közül, amelyek az idő múlásával alábbhagynak és eltűnnek az éterben. Fontos ezt az irányt megtartani és erősíteni, mivel a jobb és fenntarthatóbb jövő érdekében más alternatíva jelenleg nem áll rendelkezésre és a tapasztalatokból leszűrve, ez egy járható és kifizetődő lehetőség. Nem lehet esztelenül növelni az adókat, mivel ezzel a feketekereskedelem erősödik (Michalopoulos, 2023), valamint óvatossággal is kell kezelni az alternatív termékeket, mivel azoknak a lehetséges negatív hatásai még nem ismertek. (Martuscelli, 2023) Magyarországon a szabadforgalmi adatokból (Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2023), a kutatásokból (Századvég Konjunktúrakutató Zrt., 2023), statisztikai adatokból (Eurostat, Daily smokers of cigarettes by sex, age and educational attainment level, 2022) megállapítható, hogy a napi szintű dohányzás csökkenő tendenciát mutat, változnak a fogyasztói szokások, többen hagyják abba a rendszeres dohányfogyasztást, tehát ritkábban dohányoznak, valamint egyre inkább érdeklődnek az emberek az alternatív dohánytermékek iránt. Ezeknek függvényében egyértelműsíthető, hogy hazánkban érezhető a változás, viszont ennek nagysága még nem elegendő, hogy 2040-ig, vagy az előtt teljesítse hazánk az Európai Unió irányelvét, hogy 5% alá csökkenjen a dohányfogyasztás és a dohányfüst kibocsátás. Emiatt továbbra is a svéd példa alapján (Sundén, 2021) fel kell hívni a fogyasztók figyelmét a hagyományos dohánytermékek veszélyeire és az alternatív, ártalomcsökkentett termékek lehetőségeire, valamint ésszerűen megadóztatni a dohánytermékeket (Michalopoulos, 2023), melyekkel a feketekereskedelem iránti hajlandóságot nem növelik. Az Unió felelőssége az alternatív termékek vizsgálata és azoknak az ártalomcsökkentett hatását meghatározni és segíteni a tagállamokat, illetve a változásra való hajlandóságot a fogyasztókban.

6. ÖSSZEGZÉS

Diplomamunkámban bemutattam a dohányzás múltját, jelenét és jövőjét, a dohánypiacot, dohánytermékeket, a magyarországi helyzetet a dohányzással kapcsolatban és az esetleges alternatívákat. A dohány egy évszázadok óta használt élvezeti cikk, mely

rengeteg formában megjelent már, legismertebb formája a cigaretta. Számptalan negatív hatása van minden hagyományos égéssel történő dohánytermék használatának, mind a fogyasztóra, mind a környezetre és a nem dohányzókra egyaránt. Ezek a termékek rengeteg halálos megbetegedésnek az okozói, így létfontosságú ezeknek a csökkentése és fokozatos leépítése. Milyen lehetőségek vannak? Egyik lehetőség az adók emelése a dohánytermékekre, amelyek rövidtávon alkalmasak a csökkenések elérésére, viszont hosszútávon a feketekereskedelem jelenlétét erősítik. Lehetséges még a termékek teljes kivonása, amely túl drasztikus és sok nem kívánt eredményt hozhat maga után, mint a feketekereskedelem, lázadások és elégedetlenségek. Valamint az alternatív termékekre való „átnevelés”, amelyek ártalomcsökkentettek és nem ártalmasak a nem dohányzókra.

Bemutatásra kerültek azon adatok, amelyek szorosán összefüggenek a dohányzással, legyenek azok a termékek szabadforgalmi adatai, az átlagos fogyasztási szokások, a lakosság dohányzó és nem dohányzó arányai, a dohánytermékek adózásai és annak előírásai, a feketekereskedelem által okozott károk, tendenciák, a dohány ipara és mezőgazdasága. Ezenfelül minden fontosabb dohánytermék és azok ismérvei kerültek ismertetésre, hogyan viselkednek a piacon és mennyire népszerűek.

Ezt követően egy magyarországi kutatást mutattam be, amelynek keretein belül levonták a megfelelő konklúziókat és a dohányfogyasztási szokások megváltoztathatóságát. Fontos még kiemelni egy már létező jelenséget is, miszerint Svédország megközelítette az Unió által előírt célkitűzést és bizonyítja, hogy a dohányzásnak valóban vannak kockázatai és ennek elhagyásával rengeteg haláleset és megbetegedés elkerülhető, valamint azt is, hogy a dohánycégek tudnak alkalmazkodni a fogyasztói szokásokhoz.

Jelen dolgozatban interjúval támasztottam alá a szakirodalmakat, kutatásokat, statisztikai adatokat és feljegyzéseket, amelyek mind egy irányba mutatnak: a füstmentes jövő a cél és van lehetőség hazánkban ennek elérésére.

A diplomamunkám konklúziója, hogy Magyarország, bár még nem egészen érte el a kívánt szintet a dohányzás elleni küzdelemben, mégis biztató, ahogyan kezeli a jelenlegi helyzetét. Mindenképpen arra kell építenie az országnak a dohányfüstmentes jövő érdekében, amik a jelenlegi tapasztalatok: vannak rengetegen, akik ismerik, és szívesen állnának át az ártalomcsökkentett termékek fogyasztására. A fiatalok körében nagy a nyitottság az új technológiákra, így az esetleges dohányzásra való rászokással könnyebben térnek át rögtön az új típusú dohánytermékekre. Fő az óvatosság és a mértékletesség ezen termékek fogyasztását illetően is, mivel legtöbbjüknek hosszútávú

hatásaik még nem ismertek. Mindazonáltal, van igény és van rá megteremtett környezet is, a kérdés viszont az, képes lesz-e az ország 2040 előtt teljesíteni a füstmentes légkör kívánalmát, vagy a végsőkéig kivárjuk ennek kiteljesedését. Mindenesetre, amennyiben továbbra is folytatódnak a kampányok és a széleskörű tájékoztatás, valamint semmi negatív hatást nem fedeznek fel az alternatív eszközökkel kapcsolatban, akkor hazánk és az összes tagállam képes lesz az uniós célkitűzéseket elérni, és egy fenntarthatóbb, élhetőbb környezetet teremthetünk a jövőnek, egymásnak.

A szakdolgozatom végén szeretnék köszönetet mondani a szakmai gyakorlati helyemet adó Országos Dohányboltellátó Kft.-nek. Az ott eltöltött időszakom alatt a cégnek köszönhetem, hogy a jelen dolgozat témája megfogalmazódott bennem. Sajnos átfogó tanulmányok nem készülnek az összes dohánytermékről és az új dohányfogyasztási szokásokról, pedig létfontosságú, hogy a múlt hibáit és a jelen törekvéseit összesítse az ember és a jövőre való tekintettel változást tudjon elérni. Diplomamunkám célja az volt, hogy megértse a valós probléma forrását és összegezze az alternatívákat a változásra. Azt gondolom, hogy ez a dolgozat képes informálni az olvasót a dohányzásról, a dohánytermékek gyártásáról, az alternatív lehetőségekről, valamint tolmácsolni azt az üzenetet, amellyel egy szebb, fenntarthatóbb, és füstmentes jövőt lehet építeni.

7. IRODALOMJEGYZÉK

1999. évi XLII. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól. Forrás:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900042.tv>
2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200134.tv>
2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról. Forrás:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600068.tv>
- 39/2013. (II. 14.) Korm. rendelet a dohánytermékek előállításáról, forgalomba hozataláról és ellenőrzéséről, a kombinált figyelmeztetésekről, valamint az egészségvédelmi bírság alkalmazásának részletes szabályairól. Forrás:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300039.kor>
- American Cancer Society. (2023. január 12.). *Health Risks of Secondhand Smoke*. Letöltés dátuma: 2024. március 29., forrás: <https://www.cancer.org/cancer/risk-prevention/tobacco/health-risks-of-tobacco/secondhand-smoke.html>
- Asen, E. (2019. augusztus 22.). *Cigarette Taxes in Europe*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Tax Foundation: <https://taxfoundation.org/data/all/eu/cigarette-tax-europe-2019/>
- Azzopardi, D., Liu, C., & Murphy, J. (2022). Chemical characterization of tobacco-free “modern” oral nicotine pouches and their position on the toxicant and risk continuums. *Drug and Chemical Toxicology*, 2246–2254. Forrás:
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01480545.2021.1925691>
- BAT Hungary. (é.n.). *Rólunk: BAT Hungary*. Letöltés dátuma: 2024. március 31., forrás: BAT Hungary weboldala: <https://www.bat.hu/DOBJGELH.html>
- Bello, C. (2023. augusztus 14.). *Smoking in Europe: Which countries are the most and least addicted to tobacco and vaping?* Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Euronews: <https://www.euronews.com/health/2023/08/14/smoking-in-europe-which-countries-are-the-most-and-least-addicted-to-tobacco-and-vaping>
- Britton, J. (2004). *ABC of smoking cessation*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Connor. (é.n.). *Cigarillos 101: What is a Cigarillo?* Letöltés dátuma: 2024. április 10., forrás: Cigar Country weboldala: <https://cigarcountry.com/cigarillo-knowledge-101/>

Continental Dohányipari Zrt. (é.n.). *Rólunk: Continental Dohányipari Zrt.* Letöltés dátuma: 2024. március 31., forrás: Continental Dohányipari Zrt. weboldala:
<https://continentaltobacco.com/rolunk/>

Deegan, G. (2023. március 29.). *Cigarette-maker faces 'huge challenge' from black market for tobacco.* Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: The Irish Times:
<https://www.irishtimes.com/business/2023/03/29/cigarette-maker-faces-huge-challenge-from-black-market-for-tobacco/>

Egészségvonal. (2023. június 29.). *Nikotin.* Letöltés dátuma: 2024. március 25., forrás: Egészségvonal.gov.hu: <https://egeszsegvonal.gov.hu/n-ny/950-nikotin.html>

Európai Bizottság. (2021. május 20.). A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK. *a 2014/40/EU irányelvnek a dohánytermékek és kapcsolódó termékek gyártására, kiszerezésére és értékesítésére vonatkozó alkalmazásáról.* Brüsszel.

Európai Bizottság. (é.n.). *A dohányfüstben található, emberre nézve rákkeltő hatású anyagok nem teljes listája.* Letöltés dátuma: 2024. február 11., forrás: Európai Rákellenes Kódex weboldala: <https://cancer-code-europe.iarc.fr/index.php/hu/12-mod/dohany/750-dohany-tablázat/4250-2-tablázat-a-dohanyfuestben-talalhato-emberre-nezve-rakkeltto-hatasu-anyagok-nem-teljes-listaja>

Európai Unió. (2009). A Tanács ajánlása a dohányfüstmentes környezetről. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, 296/4-296/14.

European Commission. (é.n.). *Types of tobacco.* Letöltés dátuma: 2024. április 12., forrás: European Code Against Cancer weboldala: <https://cancer-code-europe.iarc.fr/index.php/en/ecac-12-ways/tobacco/46-table/212-types-of-tobacco>

Eurostat. (2022. április 4.). *Daily smokers of cigarettes by sex, age and educational attainment level.* Letöltés dátuma: 2024. március 3., forrás: Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_ehis_sk3e/default/table?lang=en

Eurostat. (2022. november 8.). *Smoking of tobacco products by sex, age and country of citizenship.* Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Eurostat weboldala: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_ehis_sk1c/default/table?lang=en

FAO. (2023. december 27.). *FAOSTAT.* Letöltés dátuma: 2024. március 12., forrás: Food and Agriculture Organization of the United Nations weboldala: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>

- General Excise Duties, TSG14/02 (2014). Forrás: Government of Ireland weboldala:
<https://assets.gov.ie/8781/785abacd59cf43899de33498b8575c77.pdf>
- Grana, R., Benowitz, N., & Glantz, S. A. (2014. május 13.). E-Cigarettes. *Circulation*. Forrás:
<https://www.ahajournals.org/doi/full/10.1161/CIRCULATIONAHA.114.007667>
- Grand View Research. (2018-2022.). *Tobacco Market Size & Trends*. Letöltés dátuma: 2024. április 18., forrás: Grand View Research weboldala: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/tobacco-market>
- Hoffer, A. (2023. október 3.). *Cigarette Taxes in Europe*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Tax Foundation: <https://taxfoundation.org/data/all/eu/cigarette-tax-europe-2023/>
- Hornyák, B. (2020). *Füstös múltunk*. Budapest: Török Róbert múzeumigazgató, MKVM.
- Hu, T.-w., Shi, J., Mao, Z., & Chen, W. (2008). *Tobacco Taxation and Its Potential Impact in China*. Párizs: International Union Against Tuberculosis and Lung Disease (The Union). Forrás:
https://assets.tobaccofreekids.org/global/pdfs/en/China_tobacco_taxes_report_en.pdf
- Jianhui Zhao¹, L. X., Zhu, Y., Wan, Z., Larsson, S., Tsilidis, K., Dunlop, M., . . . Rudan, I. (dátum nélk.).
- Kapitány-Fövény, M. (2022. július 6.). ELF BAR: TRÜKKÖS ÉS VESZÉLYES NIKOTINBOMBA. (J. Viktória, Kérdező:) Forrás: <https://semmelweis.hu/egeszsegfejlesztes/2022/07/06/elf-bar-trukkos-es-veszelyes-nikotinbomba/>
- Kenyeres, S. (2022. november 11.). *A dohánytermesztés helyzete Magyarországon*. Letöltés dátuma: 2024. 02. 12., forrás: Tobacco: <https://tobaccomagazin.hu/cikk/a-dohanytermesztes-helyzete-magyarorszagon>
- KPMG. (2023). *Illicit cigarette consumption in the EU, UK, Norway, Switzerland, Moldova and Ukraine*. Forrás: <https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/kpmg-report---illicit-cigarette-consumption-in-the-eu-uk-norway-switzerland-moldova-and-ukraine---2022-results.pdf>
- Lichtenberg, K. (2017. szeptember). *E-Cigarettes: Current Evidence and Policy*. Letöltés dátuma: 2024. március 7, forrás: National Library of Medicine:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6140188/>
- Lipták, J. (2021. március 19.). *Azokért a dohányosokért is kellene tenniünk, akik nem tudnak leszokni*. Letöltés dátuma: 2024. március 22., forrás: MedicalOnline: [48](https://medicalonline.hu/orvosok-a-</p>
</div>
<div data-bbox=)

dohanyzasrol/cikk/azokert_a_dohanyosokert_is_kellene_tennunk__akik_nem_tudnak_leszokni

- MacGuill, S. (2023. november 10.). Jelentősen zsugorodik a globális cigarettapiac. (Tobacco, Kérdező:) Forrás: <https://tobaccomagazin.hu/cikk/jelentosen-zsugorodik-a-globalis-cigarettapiac>
- Martuscelli, C. (2023. augusztus 1.). *Snus on the loose: How Swedish chewing tobacco keeps dividing Brussels*. Letöltés dátuma: 2024. április 17., forrás: Politico weboldala: <https://www.politico.eu/article/snus-is-back-sweden-chewing-tobacco-keeps-popping-up-in-brussels/>
- McMaster, N. (2006). SMOKING: Addiction or Habit? *Australian Journal of Clinical Hypnotherapy and Hypnosis*, 27, 35-43.
- Medical News Today. (é.n.). *Cigarette smoke produces 10 times more air pollution than diesel car exhaust*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Medical News Today weboldala: <https://www.medicalnewstoday.com/releases/12481>
- Michalopoulos, S. (2023. június 29.). *Rising EU illicit tobacco trade 'obstacle' to novel products*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Euroactive: <https://www.euractiv.com/section/health-consumers/news/rising-eu-illicit-tobacco-trade-obstacle-to-novel-products/>
- Mucsi, J. (2024. március 17.). Jelentősen nőtt a nikotinmérgezéses esetek száma a kiskorúak között. (M. Eszter, & M. Laura, Kérdezők) Forrás: <https://rtl.hu/hirado/2024/03/17/e-cigi-nikotinmergezes-haromszorosara-nott-kiskoruak>
- Murphy, A., & Tucker, H. (2023. június 8.). *The Global 2000*. Letöltés dátuma: 2024. március 7., forrás: Forbes: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=4e56d39d5ac0>
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal. (2023. december 6.). *Jövedéki adó fajtakódok*. Letöltés dátuma: 2024. április 17., forrás: Nemzeti Adó- és Vámhivatal weboldala: https://nav.gov.hu/ado/jovedeki_ado/tajekoztatok_informaciok/fajtakodok_jogcimkodok/jovedeki_ado_fajtakodok
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal. (2023. február 16.). *Jövedéki termékek meghatározása*. Letöltés dátuma: 2024. április 15., forrás: Nemzeti Adó- és Vámhivatal weboldala: <https://nav.gov.hu/kereso?query=j%C3%B6ved%C3%A9ki%20term%C3%A9kek%20meghat%C3%A1roz%C3%A1sa>
- Nemzeti Cégtár. (é.n.). Letöltés dátuma: 2024. március 8., forrás: Nemzeti Cégtár: <https://www.nemzeticetar.hu/>

- Nemzeti Népegészségügyi Központ. (2024. január 30.). *AZ ELF „FACELIFT”-ES VÁLTOZATA A POCO!?* Letöltés dátuma: 2024. április 18., forrás: Nemzeti Népegészségügyi Központ weboldala: <https://www.nnk.gov.hu/index.php/kozlemenyek/2341-az-elf-facelift-es-valtozata-a-poco.html?highlight=WyJuaWtvvdGlubVx1MDBlOXJnZXpzdTAwZTlzl0=>
- Nordic Spirit. (2021. április 14.). *What is the difference between Snus & Nicotine Pouches?* Letöltés dátuma: 2024. április 15., forrás: Nordic Spirit weboldala: <https://nordicspirit.co.uk/blog/swedish-snus-vs-nicotine-pouches>
- Novotny, T. E., & Slaughter, E. (2014. május 6.). *Tobacco Product Waste: An Environmental Approach to Reduce Tobacco Consumption.* Letöltés dátuma: 2024. március 25., forrás: National Library of Medicine: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4129234/>
- Pfizer. (2023. július 14.). *Tüdőrák.* (Pfizer Gyógyszerkereskedelmi Kft.) Letöltés dátuma: 2024. március 29., forrás: <https://www.pfizer.hu/terapias-teruleteink/daganatos-betegsegek/tudorak>
- Reimann, L. (2020). *Rapport de la Commission de la sécurité sociale et de la santé publique.* Svájci Nemzeti tanács. Forrás: https://www.parlament.ch/centers/kb/Documents/2013/Rapport_de_la_commission_CSSS-N_13.438_2020-11-06.pdf
- Remethey, F. D. (1937/2016). *A nagy szenvedély* (második. kiad.). Budapest: Kortárs Kiadó Kft.
- Research And Markets. (2023). *Tobacco Market Size, Share & Trends Analysis Report By Product (Smokeless Tobacco, Cigarettes, Cigars & Cigarillos, NGPs, Kretek), By Distribution Channel (Supermarket/Hypermarket, Online), By Region, And Segment Forecasts, 2023 - 2030.* Dublin: Research And Markets. Forrás: Research and Markets weboldala.
- Ron, K. (2023. július 18.). *Tízéves a trafiktörvény: már tudjuk, mi a Nemzeti Dohánybolt legnagyobb sikere.* Letöltés dátuma: 2024. március 31., forrás: Világgazdaság weboldala: <https://www.vg.hu/kiskereskedelem/2023/07/tizeves-a-trafiktorveny-mar-tudjuk-mi-a-nemzeti-dohanybolt-legnagyobb-sikere>
- Schripp, T., Markewitz, D., Uhde, E., & Salthammer, T. (2013). *Does e-cigarette consumption cause passive vaping?* Braunschweig: Department Material Analysis and Indoor Chemistry, Fraunhofer Wilhelm-Klauditz-Institut (WKI).
- Semmelweis Egyetem. (é.n.). *Dohányzás.* Letöltés dátuma: 2024.. március 10., forrás: <https://semmelweis.hu/egeszsegfejlesztes/elvitelre/dohanyzas/>
- Shanmuganathan, D. (2023. szeptember). *TOBACCO 10 2023 RANKING.* Letöltés dátuma: 2024. március 7., forrás: Brand Finance: <https://brandirectory.com/rankings/tobacco/table>

- Smoke Free Partnership. (2012. október). *TobTaxy – Making Tobacco Tax Trendy*. Letöltés dátuma: 2024. április 17., forrás: Smoke Free Partnership weboldala: https://www.smokefreepartnership.eu/images/TobTaxy/SFP-KIT_HU_v1-hungarian.pdf
- Statista. (2023. október). *Revenue of the tobacco products market worldwide in 2023, by country*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: Statista weboldala: <https://www.statista.com/forecasts/758622/revenue-of-the-tobacco-products-market-worldwide-by-country>
- Sundén, D. (2021). Swedish snus and public health - The potential impact of Swedish snus on smokingrelated harm in the EU. Lakeville Economic Consulting. Forrás: <https://hayppgroup.com/app/uploads/2021/12/Swedish-snus-and-public-health.pdf>
- Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága. (2024. április 10.). *Árak közzététele*. Letöltés dátuma: 2024. április 10., forrás: Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága weboldala: <https://sztfh.hu/tevenysegek/dohanyugyi-felugyelet/arak-kozsetetele/>
- Századvég Konjunktúrakutató Zrt. (2023. november 28.). *Összefoglaló elemzés az ártalomcsökkentett termékek ismertségéről, elterjedtségéről*. Budapest, Pest, Magyarország.
- The Smoking Store. (é.n.). *Cigarette Sizes*. Letöltés dátuma: 2024. március 7., forrás: The Smoking Store weboldala: <https://www.thesmokingstore.com/cigarette-sizes/>
- Tobacco. (2023. szeptember 29.). *A rák elleni harc egyik kulcsa lehet a svéd füstmentes modell*. Letöltés dátuma: 2024. március 5., forrás: [Tobacomagazin.hu](https://tobacomagazin.hu): <https://tobacomagazin.hu/cikk/a-rak-elleni-harc-egyik-kulcsa-lehet-a-sved-fustmentes-modell>
- Tobacco. (2023. július 20.). *Ízesített hevítőrudak: megjelent a tiltó kormányrendelet*. Letöltés dátuma: 2024. április 18., forrás: [Tobacomagazin.hu](https://tobacomagazin.hu): <https://tobacomagazin.hu/cikk/izesített-hevitorudak-megjelent-a-tilto-kormanyrendelet>
- Tobacco. (2023. november 10.). *Jelentősen zsugorodik a globális cigarettapiac*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: [Tobacomagazin.hu](https://tobacomagazin.hu): <https://tobacomagazin.hu/cikk/jelentosenzsugorodik-a-globalis-cigarettapiac>
- Tobacco. (2024. január 4.). *Egyre többen térnek át a hevítéses dohánytermékekre*. Letöltés dátuma: 2024. április 19., forrás: [Tobacomagazin.hu](https://tobacomagazin.hu): <https://tobacomagazin.hu/cikk/egyre-tobben-ternek-at-a-heviteses-dohanytermekekre>
- Tobacco. (2024. január 4.). *Egyre többen térnek át a hevítéses dohánytermékekre*. Letöltés dátuma: 2024. február 12., forrás: [Tobacomagazin.hu](https://tobacomagazin.hu): <https://tobacomagazin.hu/cikk/egyre-tobben-ternek-at-a-heviteses-dohanytermekekre>

Tobacco Tactics. (2024. április 8.). *Heated Tobacco Products*. Letöltés dátuma: 2024. április 18.,
forrás: Tobacco Tactics weboldala: <https://tobaccotactics.org/article/heated-tobacco-products/>

U.S. DEPARTMENT OF HEALTH AND HUMAN SERVICES National Institutes of Health National
Cancer Institute. (1999). *Cigars: Health Effects and Trends. Smoking and Tobacco Control
Monograph No. 9*. Bethesda: NIH Publication. Forrás:
<https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/monograph-09>

U.S. National Cancer Institute and World Health Organization. (2016). *The Economics of Tobacco and
Tobacco Control. NIH Publication No. 16-CA-8029A. National Cancer Institute Tobacco
Control Monograph 21.*, old.: 543-565. Bethesda: U.S. Department of Health and Human
Services, National Institutes of Health, National Cancer Institute; and Geneva, CH: World
Health Organization;. Forrás:
<http://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/21/index.html>

UCLA Health. (2010. szeptember 27). *Real Questions - Is second hand smoke really more dangerous
than first hand smoke? [Video]*. Forrás: Youtube:
<https://www.youtube.com/watch?v=TOjVUTDiGuY>

Upadhyay, S., Rahman, M., Johanson, G., Palmberg, L., & Ganguly, K. (2023. április 19.). *Heated
Tobacco Products: Insights into Composition and Toxicity*. Letöltés dátuma: 2024. április 14.,
forrás: MDPI: <https://www.mdpi.com/2305-6304/11/8/667>

USA v. Philip Morris, Inc., 1:99-cv-02496-PLF (UNITED STATES DISTRICT COURT FOR THE
DISTRICT OF COLUMBIA 1999. szeptember 22.).

WHO. (2023. július 31.). *Tobacco*. Letöltés dátuma: 2024. április 18., forrás: WHO weboldala:
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>

WHO Framework Convention on Tobacco Control. (2023. április). *Tobacco: a Barrier to Sustainable
Development*. Letöltés dátuma: 2024. április 18., forrás: WHO FCTC weboldala:
https://www.fctc.org/wp-content/uploads/2015/03/Tobacco_sustainable_development_190315.pdf